

Avsedd för
Statskontoret

Dokumenttyp
Rapport

Datum
December, 2019

UTVÄRDERING

NATIONELLT RESURSCENTRUM FÖR MATHANTVERK (ELDRIMNER)

SAMMANFATTNING

Ramboll har fått i uppdrag av Statskontoret att utvärdera Nationellt resurscentrum för mathantverk (Eldrimner) vid Länsstyrelsen i Jämtlands län. Eldrimners syfte är att utveckla och bevara kunskapen om mathantverk. Vår utvärdering syftar till att besvara dels hur och i vilken omfattning Eldrimner uppfyller målen för sin egen verksamhet, dels i vilken omfattning Eldrimner bidrar till att uppfylla regeringens övergripande mål för landsbygdspolitiken och livsmedelsstrategin, inklusive regeringens strategiska mål för konsumenter och marknader. Strategiska mål för konsumenter och marknader är en del av livsmedelsstrategin.

Vi har också haft i uppdrag att utvärdera om Eldrimners placering vid Länsstyrelsen i Jämtlands län är ändamålsenlig. Vi har därför analyserat vilka andra alternativ för organisering och avgränsningar det finns för att uppnå syftet med Eldrimner.

Eldrimner uppfyller verksamhetens mål och bidrar till regeringens mål inom livsmedels- och landsbygdspolitiken

Eldrimner uppfyller verksamhetsmålen som är beslutade av regeringen och bidrar till att uppfylla övergripande mål inom livsmedelsstrategin och landsbygdspolitiken. Vi bedömer att Eldrimners aktiviteter kompletterar varandra och gemensamt bidrar till att nå syftena om att bevara och utveckla mathantverket. Eldrimners kursverksamhet och andra aktiviteter som SM i mathantverk och inspirationsdagar bidrar till att mathantverket utvecklas, samt att aktörer inom mathantverk kan utbyta kunskap och erfarenheter med berörda aktörer i hela Sverige. Vi kan konstatera detta genom intervjuer med företrädare från länsstyrelsen, personal hos Eldrimner, branschorganisationer och i enkätsvar från mathantverkare som har deltagit i Eldrimners aktiviteter.

Eldrimners kursverksamhet är särskilt central för att uppfylla målen med verksamheten

Den mest centrala aktiviteten för att bevara och utveckla mathantverket är Eldrimners kursverksamhet inom framför allt produktionsteknik. Genom kurserna förmedlar Eldrimner teknisk och praktisk kunskap om mathantverk, vilket medför att kunskapen kan förankras och användas i deltagarnas egna verksamheter. Deltagarna kan också använda kunskapen för att starta en egen verksamhet där det är nödvändigt att ha teknisk kunskap inom mathantverk. I förlängningen bidrar det till att mathantverket bevaras och utvecklas genom mathantverkarnas företagande. Både intervjuer och Eldrimners enkätundersökning visar att kursverksamheten är uppskattad. I enkäten svarar mathantverkare att Eldrimners kurser bidrar till att skapa bättre produkter, att kurserna ger ett värde för pengarna och att kurserna tillför ny kunskap som positivt bidrar till att starta eller utveckla mathantverksföretag.

Eldrimners arbete bidrar till regeringens övergripande mål inom livsmedelsstrategin och landsbygdspolitiken

Eldrimner bidrar också till de övergripande målen regeringen satt upp när det gäller livsmedelsstrategin och landsbygdspolitiken. Eldrimner gör det genom deras arbete med småskalig och hantverksmässig livsmedelstillverkning och måltidsturism. Verksamhetens fokus på svenska råvaror och korta livsmedelskedjor främjar även en hållbar livsmedelsproduktion. Eldrimner bidrar till livskraftigt företagande på landsbygden genom att genomföra aktiviteter som bidrar till att utveckla företag som är verksamma på landsbygden. Däremot har Eldrimner begränsade möjligheter att i en större omfattning bidra till målen inom landsbygdspolitiken,

eftersom Eldrimner arbetar med småskalig livsmedelsproduktion, vilket inte innebär några större volymer.

Det är ändamålsenligt att Eldrimner har sin organisatoriska hemvist vid Länsstyrelsen i Jämtlands län

Ramboll bedömer att Eldrimners organisatoriska hemvist på Länsstyrelsen i Jämtlands län är ändamålsenlig för att Eldrimner ska kunna nå syftena med sitt uppdrag om att utveckla och bevara kunskapen om mathantverk. Vi grundar vår bedömning på att vi ser att Eldrimner i stor utsträckning når sina mål, och att verksamheten bidrar till arbetet med att nå regeringens mål med livsmedelsstrategin och landsbygdspolitiken. Eldrimners aktiviteter är utformande för att både bidra till att utveckla metoder och kunskap inom mathantverk och för mathantverksföretag, samt att bevara teoretisk och praktisk kompetens om mathantverk. Mathantverkare i hela landet upplever att Eldrimner är relevant och att Eldrimner verkar för att bevara och utveckla mathantverket. Att Eldrimner tillhör länsstyrelsen och har lokaler i Ås har stor betydelse för utvecklingen av mathantverk i regionen. Samtidigt når Eldrimner mathantverkare i hela landet.

Eldrimner har som fristående enhet vid Länsstyrelsen i Jämtland organiserat sin verksamhet runt mathantverket, snarare än efter befintliga strukturer i myndigheten. Länsstyrelsen i Jämtland och Eldrimner säger båda att arrangemanget fungerar bra, medan regeringen upplever det som problematiskt att Eldrimner agerar som en fristående enhet. Vi bedömer att det finns möjligheter att formalisera regeringens styrning av verksamheten inom ramen för den befintliga organisationen, utan att det får en negativ inverkan på verksamhetens möjligheter att uppnå sina mål.

Eldrimner har lokal förankring i Jämtland, men når ut till i hela landet

Eldrimner har i uppdrag att vara ett nationellt centrum för mathantverk. Det betyder bland annat att Eldrimner ska samverka med berörda aktörer i hela Sverige. Vår utvärdering visar att Eldrimner har en lokal förankring i Ås i Jämtland, men att de genom sina aktiviteter når ut till mathantverkare och branschaktörer i hela landet. Eldrimner har med åren allt bättre nått ut till hela landet, bland annat genom att arrangera fler kurser och aktiviteter som SM i mathantverk och mathantverksdagar i flera län. Samtidigt menar Eldrimner att det finns ett värde i att flera av kurserna hålls i Ås, där det finns anpassade lokaler och maskiner. Ramboll bedömer att det är viktigt att Eldrimner kontinuerligt arbetar med att säkerställa att de arrangerar aktiviteter över hela landet, och att de marknadsför sina nya distanskurser på ett sådant sätt att intresserade över hela landet känner till att det går att ta del av kursverksamheten även utanför Ås.

Regeringen bör formalisera styrningen av Eldrimner

Även om den nuvarande organiseringen bidrar till att nå syftena med verksamheten så bedömer vi att regeringens styrning av Eldrimner inte är ändamålsenlig. Styrningen och dialogen mellan regeringen och Eldrimner bör ske via Länsstyrelsen i Jämtlands län. Detta skulle skapa förutsättningar för en mer formell styrning. Det skulle även ställa krav på att Länsstyrelsen i Jämtland har mer insyn i verksamheten, till exempel när länsstyrelsen återrapporterar till regeringen och när länsstyrelsen äskar medel.

Regeringen behöver ta ställning till Eldrimners finansieringslösning

Eldrimner finansieras till stora delar med projektmedel, vilket medför vissa utmaningar för Eldrimner och för Länsstyrelsen i Jämtlands län. Men dessa utmaningar beror inte på organiseringsformen, utan på finansieringsmodellen som sådan. Det är möjligt att komma runt

den administrativa bördan på Eldrimner och beroendet av anpassade utlysningar från landsbygdsprogrammet¹ genom att i större utsträckning finansiera Eldrimners verksamhet med anslag. Det är juridiskt möjligt att finansiera projektverksamheten via anslag genom att tillämpa undantagsregler om statsstöd av mindre betydelse (*de minimisregler*) för anslaget.² Detta förutsätter att det finns reformutrymme i regeringens budget, så regeringen behöver ta ställning till detta.

Det finns ingen annan organisering av det statliga engagemanget som kan uppnå större effekt för svenskt mathantverk

Att flytta verksamheten till en annan myndighet, ett privaträttsligt bolag eller att ombilda verksamheten till en branschförening skulle innebära lika eller sämre möjligheter för regeringen att nå ut med sin politik. Alternativet att upphandla delar av verksamheten skulle innebära en risk att inte i samma utsträckning nå målen med verksamheten, särskilt på kort sikt. Skälet till detta är att vi bedömer att marknaden i dag inte kan tillgodose den kompetens som behöver upphandlas för kursverksamheten.

Att flytta verksamheten från länsstyrelsen till en annan myndighet skulle förvisso vara ett led i att renodla länsstyrelsens verksamhet, vilket är i linje med regeringens politik. Men samtidigt skulle man också flytta renodlingsproblematiken till en annan myndighet, eftersom det inte finns någon annan myndighet som är given som huvudman.

Vi bedömer att det inte är säkert att verksamheten skulle överleva om den organiserades och utfördes i en branschförening. Verksamheten skulle vara beroende av engagemang och kapital från medlemmarna (mathantverkarna) för att överleva. Vi bedömer att det är osäkert att detta engagemang och kapital skulle räcka, eftersom mathantverkare inte är en resursstark grupp.

Att ombilda verksamheten till ett privaträttsligt bolag är inte i linje med regeringens politik, och kräver likvida medel, vilket vi bedömer inte finns att tillgå i dagsläget. Det finns därmed ingen annan organisering av det statliga engagemanget som kan uppnå större effekt för svenskt mathantverk än det sätt Eldrimner nu är organiserat.

Statens ekonomiska engagemang i Eldrimner kan minska utan att Eldrimners möjligheter att nå målen påverkas negativt

Regeringen ställer krav på att Eldrimners verksamhet ska bidra till arbetet med att nå flera av regeringens mål. Det är dels verksamhetsspecifika mål som regeringen har satt upp, dels övergripande mål inom livsmedelsstrategin och landsbygdspolitiken. Eldrimner lyckas nå samtliga mål. Även om målen är vagt formulerade ska verksamheten verka inom flera områden. Vi bedömer att Eldrimner skulle kunna nå sina mål även med mindre medel. Det beror på att det dels skulle vara möjligt att sänka ambitionsnivån och fortfarande nå målen, dels på att Eldrimner

¹ Landsbygdsprogrammet administreras av bland annat Jordbruksverket och består av stöd och ersättningar för att utveckla landsbygden. Programmet är en del av EU:s strategi för en smart och hållbar tillväxt. Landsbygdsprogrammet finansieras av Sverige och den europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling.

² Det skulle också vara möjligt att regeringen ber EU-kommissionen om godkännande.

har möjlighet att fördela om medel till de områden som ger mest effekt. Vi föreslår här nedanför ett antal avgränsningar Eldrimner kan göra för att verksamheten ska bli än mer ändamålsenlig.

Eldrimner slutar arbeta med certifiering och företagsstöd alternativt gör det i mindre omfattning

Vi bedömer att Eldrimner bör upphöra arbeta eller arbeta mindre med certifiering och företagsstöd, exempelvis i form av kurser i entreprenörskap och rådgivning. Eldrimner bör istället fokusera på det som de är bäst på i förhållande till andra aktörer, som kurser i produktionsteknik och övriga spridningsaktiviteter i form av exempelvis SM i mathantverk och mathantverksdagar. Statens engagemang i Eldrimner skulle därmed kunna minska utan att Eldrimners möjligheter att nå målen minskar.

Regeringen bör förtydliga styrningen genom fokus på verksamhetsmålen

Vi bedömer att regeringen bör göra sin styrning av verksamheten tydligare genom regeringsuppdrag för att skapa mer effekt av det statliga engagemanget. Fokus bör ligga på att Eldrimner ska nå sina verksamhetsmål – bevara och utveckla mathantverket – och att Eldrimner i mindre utsträckning ska arbeta för att nå regeringens övergripande mål inom livsmedelsstrategin och landsbygdspolitiken. Även om Eldrimner fokuserar på att nå målen för sin egen verksamhet kan det få positiva effekter på livsmedelsstrategin och landsbygdspolitiken, eftersom mathantverkarnas arbete med att utveckla och bevara mathantverket till exempel kan ha positiva effekter för hållbara och livskraftiga mathantverksföretag.

Eldrimner får i uppdrag att analysera om kursavgifterna kan höjas

Eldrimner bör få i uppdrag att analysera hur mycket mathantverkarna är villiga att betala för att delta i kurserna. Om Eldrimner kan höja avgifterna skulle det bidra till en mer effektiv hushållning av statens resurser. Eldrimner *har* succesivt höjt kursavgifterna, men höjningen har inte föregåtts av en gedigen analys. Vi bedömer att det finns anledning att analysera frågan mer djupgående, för att undersöka om det är möjligt att minska statens subventionering av kursavgiften utan att det påverkar mathantverkarnas deltagande.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1.	Ramboll har utvärderat Eldrimner	1
1.1	Genomförande av arbetet	1
1.2	Så är rapporten disponerad	3
2.	Eldrimners verksamhet och finansiering	4
2.1	Eldrimner är ett nationellt resurscentrum för mathantverk	4
2.2	Eldrimner har flera verksamhetsmål och ska bidra till både livsmedelsstrategin och landsbygdspolitiken	4
2.3	Eldrimner genomför aktiviteter i en basverksamhet och en utbildningsverksamhet	5
2.4	Det statliga engagemanget i Eldrimner utgörs av anslagsmedel och projektmedel	6
3.	Eldrimners målluppfyllelse	10
3.1	Sammanfattande bedömning av Eldrimners målluppfyllelse	10
3.2	Eldrimner uppfyller de fyra verksamhetsmålen från regeringsuppdraget	11
3.3	Eldrimner bidrar i viss utsträckning till livsmedelsstrategin	20
3.4	Eldrimner bidrar i viss utsträckning till genomförandet av den sammanhållna landsbygdspolitiken	21
4.	Eldrimners verksamhet är relevant för det småskaliga mathantverket	23
4.1	Eldrimner har anpassat sitt kursutbud så att det ska vara relevant för målgruppen	23
4.2	Eldrimner är relevant för mathantverkare i länen, men den nationella spridningen är en utmaning	23
5.	Eldrimners kursverksamhet inom produktionsteknik har en särställning på marknaden	28
5.1	Delar av Eldrimners verksamhet konkurrerar med verksamheter hos andra aktörer, men de kompletterar huvudsakligen varandra	28
6.	Eldrimner kan stärka sin effektivitet	32
6.1	Vi bedömer att Eldrimners resultat överlag är rimligt med tanke på satsade medel ...	32
6.2	... men Eldrimner skulle kunna uppnå samma resultat med mindre resurser	33
6.3	Eldrimner hade inte kunnat nå ett bättre resultat med samma resurser	34
7.	Det statliga engagemanget i Eldrimner kan avgränsas och fortsatt nå syftena	35
7.1	Eldrimners verksamhet bör fokuseras på områden där de har en särställning	35
7.2	Det finns även andra förslag till avgränsningar	37
8.	Andra organisatoriska lösningar inte bättre	39
8.1	Eldrimners organisatoriska hemvist är ändamålsenlig för att utveckla och bevara kunskapen om mathantverk	39
8.2	Det finns vissa utmaningar med den nuvarande finansieringslösningen	40
8.3	Det finns inget som talar för att en annan organisering av det statliga engagemanget har bättre möjlighet att nå målen	41
8.4	Det finns flera alternativa sätt att organisera verksamheten	42
9.	Våra slutsatser och förslag	50

9.1	Eldrimner uppfyller verksamhetsmålen och bidrar till att nå regeringens mål inom livsmedels- och landsbygdpolitiken	50
9.2	Eldrimners organisatoriska hemvist vid Länsstyrelsen i Jämtlands län är ändamålsenlig för att utveckla och bevara kunskapen om mathantverk	50
9.3	Det finns inget annat sätt att organisera Eldrimners verksamhet som kan uppnå större effekt för svenskt mathantverk	52
9.4	Statens ekonomiska engagemang till Eldrimner kan minska utan Eldrimners möjligheter att nå målen påverkas negativt	52

Referenser 54

BILAGOR

Bilaga 1 Intervjupersoner

Bilaga 2 Utfall och mål projektet Göra mathantverket känt

Bilaga 3 Enkät svar 2019

1. RAMBOLL HAR UTVÄRDERAT ELDRIMNER

Ramboll har fått i uppdrag av Statskontoret att utvärdera Nationellt resurscentrum för mathantverk (Eldrimner) vid Länsstyrelsen i Jämtlands län. Rambolls utvärdering utgör en del av Statskontorets svar på ett regeringsuppdrag som Statskontoret ska redovisa till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) senast den 1 februari 2020.

Ramboll har fått i uppdrag att utvärdera Eldrimners resultat i förhållande till sina mål och till de medel som de disponerar. Utvärdering ska utgå från verksamhetsspecifika mål för Eldrimner, det övergripande målet i regeringens livsmedelsstrategi och de strategiska övervägandena för området konsument och marknad i strategin, samt det övergripande målet för en sammanhållen landsbygdsolitik. Vi ska även utvärdera om Eldrimners nuvarande hemvist, organisering och avgränsning är ändamålsenlig för att nå verksamhetens syften eller om det finns en annan organisering som har bättre möjlighet att nå syftena.

1.1 Genomförande av arbetet

Ramboll har genomfört utvärderingen under oktober och november 2019. Utvärderingen har genomförts i två delar: i vilken utsträckning Eldrimners verksamhet uppfyllt sina mål samt Eldrimners organisationsform.

1.1.1 Vi utvärderar måluppfyllelsen med hjälp av ett antal indikatorer

I vår utvärdering av måluppfyllelsen ingår:

1. i vilken utsträckning Eldrimner har uppnått de verksamhetsspecifika målen
2. hur Eldrimner har bidragit till livsmedelsstrategin
3. hur Eldrimner har bidragit till landsbygdsolitiken.

Eldrimners mål i regeringsuppdraget är relativt vagt beskrivna och svåra att mäta. Det finns inte några förutbestämda indikatorer för när verksamheten nått sina mål. Men vi har tagit fram ett antal utvärderingskriterier för att kunna bedöma i vilken utsträckning Eldrimner har uppnått sina verksamhetsmål, samt i vilken utsträckning de bidragit till livsmedelsstrategin och landsbygdsolitiken. I dessa indikatorer ingår:

Utformning: Har Eldrimner gjort en rimlig tolkning och utformning av sin verksamhet utifrån målen?

Genomförande: Har Eldrimner utfört det de sagt att de ska göra?

Mottagande: Hur har Eldrimners aktiviteter tagits emot?

Anpassning: Har Eldrimner anpassat sin verksamhet för att säkerställa ett bättre resultat?

Vi har även gjort en mer sammanvägd bedömning och analys kring måluppfyllelsen där vi utvärderat följande faktorer:

Effektivitet: Har Eldrimner arbetat på ett effektivt sätt mot sin måluppfyllelse? Detta inkluderar en

utvärdering av resultat i förhållande till mål och disponerade medel.

Relevans: I vilken utsträckning är Eldrimners verksamhet ändamålsenligt utformad?

Komplementaritet: Hur har Eldrimner anpassat sina aktiviteter i förhållande till andra relevanta aktörer?

1.1.2 I vår analys av verksamhetens organisering utgår vi från en analys av olika organisatoriska lösningar

I analysen av verksamhetens organisering har vi utgått från resultatet från den första delen av utvärderingen av hur väl verksamheten uppnått sina mål. Detta för att kunna ta ställning till om den nuvarande organiseringen är ändamålsenlig för att nå verksamhetens mål. Vi har analyserat hur olika organisationsformer skulle påverka Eldrimners möjlighet att nå sina mål, vilken möjlighet regeringen skulle ha att styra verksamheten och hur organiseringen förhåller sig till juridiska och finansiella aspekter. De alternativ för organisering som vi har analyserat närmare är:

1. Den nuvarande organiseringen kvarstår
2. Eldrimner utgör en del av en annan statlig myndighet eller en ny myndighet bildas
3. Hela eller delar av Eldrimners verksamhet upphandlas
4. Eldrimner blir ett privaträttsligt bolag med viss statlig finansiering
5. Verksamheten omvandlas till en branschägd förening.

När det gäller den del av analysen som berör avgränsning av verksamheten har vi analyserat om det är möjligt att förändra och avgränsa det statliga engagemanget och fortfarande nå syftena.

1.1.3 Vi har samlat in såväl kvalitativa som kvantitativa data

Vi har genomfört en kvalitativ och kvantitativ datainsamling och analys för att utvärdera hur väl Eldrimners uppfyller sina mål. Den kvalitativa datainsamlingen består av att vi intervjuat berörda aktörer samt granskat befintliga dokument, inklusive de lägesrapporter som Eldrimner tagit fram på halvårsbasis till Jordbruksverket. Totalt har vi genomfört 32 intervjuer med relevanta aktörer (bilaga 1). Vi har även tagit del av material om Eldrimners verksamhet, samt underlag från andra aktörer inom området.

Den kvantitativa analysen bygger på data kring Eldrimners aktiviteter. Detta inkluderar kursutvärderingar, Eldrimners enkätdata från oktober 2019, antal utförda aktiviteter i förhållande till de utsatta målen, den geografiska spridningen på aktiviteterna, samt data från verksamhetsrapporter. Vi har även lagt till frågor i den enkät som Eldrimner skickade ut i oktober 2019³ till mathantverkare som har deltagit i deras kurser. Enkäten besvarades av 434 svarande som registrerat sig som mathantverkare på mathantverk.se eller deltagit i Eldrimners verksamhet på olika sätt. Enkätens svarsfrekvens var 27,3 procent. Enkätundersökningen skickades till samtliga 1 587 företag som hade registrerat sig på mathantverk.se 21 oktober 2019. Det totala antalet mathantverkare i Sverige uppskattas av Eldrimner vara cirka 2 000.

Drygt 400 svar från totalt 2000 som fick enkäten är statistiskt sett en acceptabel svarsfrekvens. Med ett 95 procentigt konfidensintervall och en felmarginal på 5 procent (vilket är en vanlig konfidensgrad inom statistik), krävs 323 enkätsvar. Enkätsvaren är anonyma. Detta minskar risken för att de svarande anpassar sina svar till att det är Eldrimner som frågar. Därför bidrar de anonyma svaren till mer pålitliga svar. Även företag från samtliga regioner svarade på enkäten, och bortfallsfrekvensen per region är relativt jämn, med vissa undantag.

³ Undersökningen skickades första gången 31 oktober 2019. Fyra påminnelser skickades och undersökningen avslutades 20 november 2019.

Men med anonyma enkätsvar kan vi inte ta reda på vilken typ av företag som inte svarade. Det är därför svårt att veta om bortfallet är systematiskt eller slumpmässigt. Man måste därför vara försiktig med att utläsa för mycket ur de enskilda enkätsvaren. Men vi bedömer att enkätsvaren, tillsammans med våra andra informationskällor, utgör en viktig del i vår analys, eftersom vi utgår från trianguleringsmetoden. Det betyder att vi genom att kombinera olika kvalitativa och kvantitativa analysmetoder kan uppnå ett större helhetsperspektiv, och därmed en ökad trovärdighet i vår analys.

Analysen av former för organisering bygger primärt på intervjuer med experter inom offentlig förvaltning, styrningsfrågor och statsstödsregler.

1.1.4 Det finns metodologiska utmaningar

Det har funnits vissa utmaningar i att utvärdera i vilken utsträckning Eldrimner uppnått de mål som finns uppsatta för verksamheten. Det beror bland annat på att Eldrimner har flera och omfattande mål. I regeringsbeslutet har regeringen både fastställt fyra verksamhetsspecifika mål och uppgett att Eldrimner ska bidra till målen inom livsmedelsstrategin och Landsbygdspolitiken. Målen är dessutom av generell karaktär, och det finns ingen tydlig definition kring vad som förväntas av Eldrimner och vad som är rimligt i förhållande till deras uppdrag.

1.2 Så är rapporten disponerad

Rapporten är uppdelad på följande sätt.

- I kapitel 2 beskriver vi Eldrimners verksamhet och finansieringen.
- I kapitel 3 analyserar vi i vilken utsträckning Eldrimner uppfyller sina mål i förhållande till verksamhetsmålen, livsmedelsstrategin och landsbygdspolitiken.
- Kapitel 4 innehåller en analys av verksamhetens relevans för mathantverkare och andra aktörer.
- I kapitel 5 redogör vi för hur Eldrimner förhåller sig till andra aktörer på marknaden.
- Vi analyserar i kapitel 6 verksamhetens effektivitet.
- Möjliga avgränsningar av det statliga engagemanget analyseras i kapitel 7.
- Kapitel 8 innehåller en analys av former för organisering.
- I kapitel 9 sammanfattar vi våra slutsatser och förslag.

2. ELDRIMNERS VERKSAMHET OCH FINANSIERING

Sedan 2004 driver Länsstyrelsen i Jämtland på regeringens uppdrag ett nationellt centrum för mathantverk, Eldrimner. Eldrimner finansieras i huvudsak med anslag till Länsstyrelsen i Jämtlands län och med medel inom ramen för landsbygdsprogrammet. Landsbygdsprogrammet administreras av bland annat Jordbruksverket och består av stöd och ersättningar för att utveckla landsbygden. Programmet är en del av EU:s strategi för en smart och hållbar tillväxt. Landsbygdsprogrammet finansieras av Sverige och den europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling.

2.1 Eldrimner är ett nationellt resurscentrum för mathantverk

Eldrimner har fått i uppdrag av regeringen att vara ett nationellt resurscentrum för mathantverk. I uppdraget ingår att utveckla och bevara kunskapen om mathantverk. För att genomföra sitt uppdrag ska de samla in generell kunskap kring mathantverk, bidra till metodutveckling inom området och möjliggöra ett aktivt utbyte av kunskap och erfarenheter med berörda aktörer i hela Sverige.

Eldrimner har själva definierat begreppet mathantverk. Deras definition lyder:

*”Mathantverket skapar unika produkter med smak, kvalitet och identitet som industrin inte kan ta fram. Det är en varsam förädling av i huvudsak lokala råvaror, i liten skala och ofta knuten till gården. Detta ger hälsosamma produkter utan onödiga tillsatser, produkter som går att spåra till sitt ursprung. Kännetecknet för mathantverk är att människans hand och kunnande är närvarande genom hela produktionskedjan. Mathantverk lyfter fram och vidareutvecklar traditionella produkter för konsumenter i dag”.*⁴

2.2 Eldrimner har flera verksamhetsmål och ska bidra till både livsmedelsstrategin och landsbygdspolitiken

Regeringen har satt upp verksamhetsmål för Eldrimner. Målen är allmänt hållna, vilket innebär att det är svårt att mäta och följa upp i vilken utsträckning verksamheten når målen. Verksamhetsmålen är enligt regeringsuppdraget att Eldrimner ska:

1. utveckla och bevara kunskapen om mathantverk
2. samla in generell kunskap kring mathantverk
3. bidra till metodutveckling inom området
4. möjliggöra ett aktivt utbyte av kunskap och erfarenheter med berörda aktörer i hela Sverige.

Utöver detta ska Eldrimner bidra till regeringens livsmedelsstrategi. Det innebär att Eldrimner ska bidra till en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som livsmedelsproduktionen når relevanta nationella miljömål, i syfte att skapa tillväxt och sysselsättning och bidra till hållbar utveckling i hela landet. Eldrimner ska också bidra till

⁴ Eldrimner, *Vad är mathantverk?* Hämtad 13 november 2019 från https://www.mathantverk.se/core/files/vad_ar_mathantverk_A4.pdf,

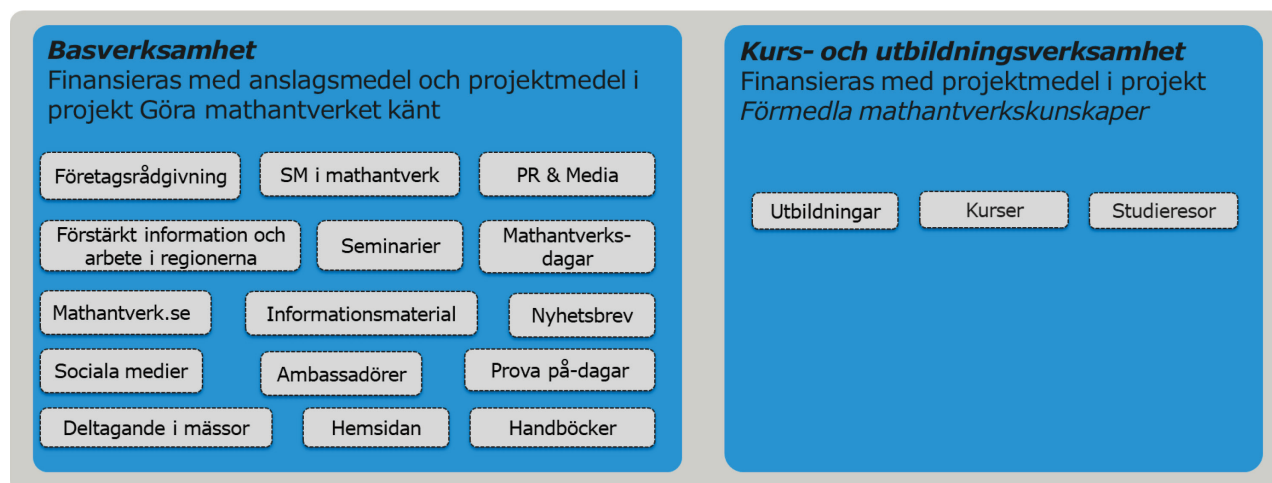
landsbygdpolitiken. Det innebär att Eldrimner ska bidra till en livskraftig landsbygd med likvärdiga möjligheter till företagande, arbete, boende och välfärd som leder till en långsiktigt hållbar utveckling i hela landet.

2.3 Eldrimner genomför aktiviteter i en basverksamhet och en utbildningsverksamhet

Eldrimners verksamhet är mångfacetterad men kan delas in i en så kallad basverksamhet och en utbildningsverksamhet. Eldrimners målgrupp för samtliga aktiviteter är mathantverkare och blivande mathantverkare (Figur 1).

Inom basverksamheten genomför Eldrimner kommunikationsinsatser, utvecklar metoder, nätverkar genom sådant som mässor och SM i mathantverk, samt stödverksamhet. Eldrimner genomför inom basverksamheten även rådgivning och publika aktiviteter i syfte att inspirera, öka kunskapen om och främja mathantverk som kulturarv. Syftet med basverksamheten är att skapa mötesplatser för mathantverkare och öka efterfrågan på mathantverksprodukter. Inom utbildningsverksamheten genomför Eldrimner en yrkeshögskoleutbildning, kurser, seminarier och studieresor. Syftet med kurserna är att verksamma inom området får skräddarsydd kunskap om mathantverket.

Figur 1 Eldrimner genomför ett flertal aktiviteter

2.3.1 Eldrimner är en enhet vid Länsstyrelsen Jämtland

Eldrimner är en enhet placerad vid länsstyrelsen i Jämtlands län. Länsstyrelsen har det huvudsakliga ansvaret för styrningen av verksamheten eftersom det är enhet vid länsstyrelsen. Länsstyrelsens styrning är däremot i praktiken begränsad. Regeringen styr Eldrimner genom särskilda regeringsbeslut till länsstyrelsen. Det finns ingen formell styrning av verksamheten genom länsstyrelsens regleringsbrev. Länsstyrelsen återrapporterar verksamheten till regeringen i sin årsredovisning. Eldrimner lämnar också årligen verksamhetsrapporter till regeringen.

I regeringsuppdraget till Eldrimner står att länsstyrelsen genom resurscentret för mathantverk ska genomföra sitt uppdrag inom mathantverk. Eldrimner utnyttjar befintliga strukturer hos länsstyrelsen som administration och lönehantering. I övrigt fungerar Eldrimner som en autonom

enhet och verkar självständigt i relation till länsstyrelsen. Eldrimner äskar egna medel direkt från regeringen och har en direkt dialog med handläggare i Regeringskansliet. Både Länsstyrelsen i Jämtland och Eldrimner upplever att det är en fungerande organiseringslösning att Eldrimner fungerar som en autonom enhet.

Enligt våra intervjuer med ansvariga tjänstemän på Näringsdepartementet bedömer de att den nuvarande formen för dialog inte är fungerade, det vill säga att Eldrimner har en direkt dialog med departementet. De tycker att dialogen om Eldrimners verksamhet borde ske via länsstyrelsen. Tjänstemännen på Näringsdepartementet har på senare tid haft en dialog med verksamhetschefen vid Eldrimner om detta. Tjänstemännen på Näringsdepartementet har för avsikt att tydligare sätta ner foten kring detta i dialog med både länsstyrelsen och Eldrimner. Samtidigt menar tjänstemän på Näringsdepartementet att de har svårt att hindra Eldrimner att uppvakta den politiska ledningen.

2.3.2 Eldrimner har drygt 20 anställda och flera branschråd

Eldrimner leds av en verksamhetschef, och i verksamheten arbetar 22,4 årsarbetskrafter. Personalen arbetar bland annat med kursverksamheten, som branschansvariga för exempelvis chark och bageri, projektsamordning, redovisning och statistik. Eldrimner har även en styrgrupp till sitt förfogande. Styrgruppen består av mathantverkare inom olika branschriktningar från hela Sverige. Styrgruppen behandlar bland annat utvecklingsfrågor inom Eldrimners verksamhet, men utför ingen formell styrning av verksamheten.

Eldrimner har även branschråd för alla sina branscher:

- bageri
- gårdsslakt och charkuteri
- fiskförädling
- mejeri
- bär-, frukt- och grönsaksförädling.

I branschråden sitter mathantverkare från hela landet. Varje råd består av sex till sju företagare, och råden används bland annat för att utveckla metoder och utforma branschriktlinjer. Våra intervjuer med Eldrimners personal och medlemmar i styrgruppen pekar på att organiseringen och den interna styrningen av verksamheten fungerar väl.

2.4 Det statliga engagemanget i Eldrimner utgörs av anslagsmedel och projektmedel

Eldrimner finansieras med anslag från regeringen, medel från landsbygdsprogrammet som Jordbruksverket beviljar samt intäkter från privata aktörer, i form av exempelvis deltagaravgifter och försäljning av böcker (tabell 1). Eldrimners omsättning har varit cirka 25–30 miljoner kronor per år under perioden 2016–2019.

Regeringen har för perioden 2016–2019 beviljat Länsstyrelsen i Jämtland 10 miljoner kronor per år för Eldrimners verksamhet. Skälen för att bevilja medel är att ett nationellt centrum har betydelse för tillväxten och utvecklingen av landsbygden, det småskaliga mathantverket, att det främjar det immateriella kulturarvet och samt att det skapar arbetstillfällen genom ökat

entreprenörskap.⁵ Anslaget från departementet har täckt ungefär en tredjedel av Eldrimners kostnader under 2016–2019.

Eldrimners utbildningsverksamhet samt andra utåtriktade aktiviteter som mäss- och seminariedeltagande finansieras av medel inom ramen för landsbygdsprogrammet. Medlen utbetalas av Jordbruksverket och uppgår till cirka 14,5 miljoner kronor per år. Eldrimner använde cirka 6,2 miljoner kronor för att genomföra utbildningsverksamheten läsåret 2018/2019. Resterande medel finansierade aktiviteter som utförs inom basverksamheten, till exempel branschrådsträffar, styrgruppträffar, tävlingen SM i mathantverk, dialogforumet Saerimner, framtagande av handböcker, kommunikationsarbete och liknande. Ytterligare cirka 2,6 miljoner kronor är beräknade intäkter från deltagaravgifter och försäljning av böcker.

Deltagaravgifter finansierar 28 procent av de samlade kostnaderna för kursverksamheten. Det innebär att kursverksamheten är subventionerad med medel från landsbygdsprogrammet till 72 procent. Men subventionsgraden skiljer sig mellan enskilda kurser. Slutligen bedriver Eldrimner yrkeshögskoleutbildning i mathantverk för två läsår under perioden 2019–2021, vilket ger intäkter om cirka 2,1 miljoner kronor årligen. Mindre projektstöd från Jordbruksverket och intäkter från kursverksamhet och konsultuppdrag finansierar resterande delar av Eldrimners verksamhet.

Eldrimner har äskat medel från regeringen för 2020 och 2021, men i dagsläget har inte regeringen beviljat några medel för 2020 och framåt. Samtidigt går samtliga av de projekt som beviljats medel från Jordbruksverket inom ramen för landsbygdsprogrammet in på sitt sista år. Från 2020 finns därmed inga medel avsatta för verksamheten.

⁵ Regeringen, 2015, Bidrag för ett nationellt centrum för mathantverk, N2015/1965/HL.

Tabell 1 Eldrimners finansiering under perioden 2019–2021

Finansiär	2019	2020
Näringsdepartementet	Beviljat anslag 10 mkr	Äskat anslag
Statens jordbruksverk <i>Projekt: Förmedla mathantverksskunskap, 2015–2020⁶</i>	<i>Projektmedel</i> Totalt 36 mkr under perioden 2015–2020.	
	<i>Deltagaravgifter</i> Ca 11 mkr under perioden 2015–2020	
Statens jordbruksverk <i>Projekt: Göra mathantverk känt, 2015–2020⁷</i>	<i>Projektmedel</i> Ca 32 mnkr under perioden 2015–2020	
	<i>Deltagaravgifter</i> Ca 2,5 mkr under perioden 2015–2020	
Statens jordbruksverk <i>Projekt: Utveckling av fäbodnäringen, 2019–2020</i>	<i>Projektmedel</i> Totalt ca 440 tkr under perioden 2019–2020	
Statens jordbruksverk <i>Projekt: Kulturarv Fisk och Bröd, 2019–2020</i>	<i>Projektmedel</i> Totalt ca 450 tkr under perioden 2019–2020	
Statens jordbruksverk <i>Projekt: Direktförsäljning av mathantverk, 2019–2020</i>	<i>Projektmedel</i> Totalt ca 1 mkr under perioden 2019–2020	
Konsultuppdrag av Torsta AB <i>YH-utbildning i mathantverk 2019–2021</i>	<i>Intäkter</i> Totalt ca 4,2 mkr.	
Försäljning av äldre publikationer	Totalt ca 70 tkr årligen	

2.4.1 Flera finansieringskällor har setts som lösningen på att utbildningsverksamheten inte kan finansieras med anslag

Eldrimners kursverksamhet är finansierad med medel från landsbygdsprogrammet som beviljas av Jordbruksverket. I intervjuer framkommer att det finns en uppfattning att utbildningsverksamheten inte kan finansieras med anslagsmedel. Detta tydliggörs även i Eldrimners budget.⁸ Detta eftersom det då skulle utgöra otillåtet statsstöd. Statsstöd är förbjudet om det inte godkänts av Europeiska kommissionen eller utformats enligt vissa undantagsregler⁹. För att möjliggöra en finansiering av utbildningsverksamheten används därför flera finansieringskällor.

Enligt en sakkunnig inom statsstödsregler så har finansieringskällan inte någon betydelse när det gäller reglerna för statsstöd. Vi har inte kunnat belägga att en finansiering av kursverksamheten genom anslag skulle utgöra otillåtet statsstöd. Det är alltså juridiskt möjligt för regeringen att

⁶ Dessa medel beviljades till Eldrimner inom ramen för utlysningen av pengar till nationella insatser inom traditionellt småskaligt mathantverk. Sammantaget gjorde Eldrimner två ansökningar och beviljades båda. Resterande 13 ansökningar fick avslag. Uppgifter enligt mail från Jordbruksverket 2019-12-10.

⁷ Se fotnot ovan.

⁸ Eldrimner. 2019. *Budgettext Eldrimners långsiktiga finansiering – Budgetunderlag 2020–23*.

⁹ Statsstöd är förbjudet om det inte godkänts av Europeiska kommissionen eller utformats enligt vissa undantagsregler. Statsstöd är när det offentliga (t.ex. staten) stöttar en ekonomisk verksamhet med offentliga medel och det resulterar i att mottagaren får en fördel gentemot andra aktörer på marknaden. För att utgöra statsstöd behöver stödet ha en potentiell påverkan på konkurrensen och på handeln mellan EU:s medlemsstater.

finansiera ekonomisk verksamhet, som exempelvis kursverksamheten, med anslagsmedel¹⁰ och tillämpa samma undantag i statsstödsreglerna som Jordbruksverket idag gör.

2.4.2 Jordbruksverket tillämpar ett undantag i statsstödsreglerna för att finansiera Eldrimners kursverksamhet

Jordbruksverket har beviljat projektstödet till Eldrimner, där det framgår att stödmottagarna – kursdeltagarna – är mathantverksföretag, och att medlen utgör statsstöd. Jordbruksverket har då tillämpat undantaget i statsstödsreglerna som kallas *stöd av mindre betydelse* (också kallat *de minimis-stöd*).¹¹ Undantagsreglerna innebär att det offentliga får ge stöd upp till maximalt 200 000 euro över tre år per stödmottagare.¹² Stödmottagare är i detta fall mathantverkare, som får stöd av det offentliga genom att delta i verksamhet som är subventionerad. När det går att tillämpa undantagsreglerna behöver regeringen inte informera EU-kommissionen om stödet.

Undantagsreglerna används ofta av svenska myndigheter. Cirka 20 myndigheter finns i den förteckning av statliga stödordningar där stöd beviljas enligt undantagsreglerna, exempelvis flera länsstyrelser, Jordbruksverket, Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket.¹³

2.4.3 Det är vanligt att länsstyrelser är beroende av projektmedel, men Riksrevisionen har riktat kritik mot detta

Eldrimners verksamhet är i hög utsträckning beroende av att Jordbruksverket beviljar projektstöd från landsbygdsprogrammet. Att Länsstyrelserns förvaltningskostnader finansieras löpande med bidrag från andra delar av staten. År 2017 var en dryg tredjedel, 37 procent, av länsstyrelsernas verksamheter finansierade med bidrag. I Riksrevisionens granskning av styrningen av länsstyrelserna från 2019 framgår att Riksrevisionen bedömer att Regeringskansliet bör fortsätta arbeta aktivt för att minska andelen bidrag i länsstyrelsernas finansiering.¹⁴ Eldrimners nuvarande finansieringsmodell kan därför ses som ett exempel på den kritik som Riksrevisionen riktat mot regeringens styrning av länsstyrelserna.

¹⁰ Ett annat potentiellt hinder för att finansiera kursverksamheten med anslagsmedel är att anslagsposten är villkorad om att inte bedriva ekonomisk verksamhet. Men något sådant villkor finns idag inte kopplat till anslaget. Se Regleringsbrev för budgetåret 2019 avseende anslag 1:15 Konkurrenskraftig livsmedelssektor inom utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel, <https://www.esv.se/Statsliggaren/Regleringsbrev/?RBID=19649>, hämtad 2019-12-19.

¹¹ Förordningar om stöd av mindre betydelse (de minimis-stöd), <https://www.upphandlingsmyndigheten.se/statsstod/forordning-om-stod-av-mindre-betydelse/>, hämtad 2019-11-28.

¹² EU-kommissionens förordning 1407/2013 om de minimis-stöd.

¹³ Tillväxtverket, Förteckning över statliga stödordningar1 där stöd beviljas enligt kommissionens förordningar om tillämpningen av artikel 107 och 108 i fördraget på stöd av mindre betydelse (s.k. försumbart stöd/de minimis), hämtad 4 november 2019 från: <http://hushallningssallskapet.se/wp-content/uploads/2018/10/tillvaxtverket-forsumbara-stod-forteckning-sept-2018.pdf>.

¹⁴ Riksrevisionen. 2019. *Vanans makt – regeringens styrning av länsstyrelserna*, sida 7 och sida 22.

3. ELDRIMNERS MÅLUPPFYLLELSE

I detta kapitel redogör vi för vår utvärdering av Eldrimners måluppfyllelse. Vi redogör för i vilken utsträckning Eldrimner når

- sina verksamhets-specifika mål
- det övergripande målet i livsmedelsstrategin och de strategiska övervägandena för området konsument och marknad i strategin
- det övergripande målet för en sammanhållen landsbygds politik.

3.1 Sammanfattande bedömning av Eldrimners måluppfyllelse

Vi bedömer att Eldrimner väl har uppfyllt de verksamhetsmål som finns uppsatta i regeringsbeslutet. Skälen till vår bedömning är att

- **aktiviteterna är utformade för att nå verksamhetsmålen.** Eldrimners aktiviteter är ändamålsenliga i förhållande till regeringsuppdraget, och har i stor utsträckning genomförts som planerat. Kursverksamheten, särskilt inom produktionsteknik, är den aktivitet som vi bedömer har haft störst värde för mathantverkarna och för vår bedömning att verksamheten nått sina mål. Genom kurserna förmedlar Eldrimner teknisk och praktisk kunskap om mathantverk, vilket medför att kunskapen förs vidare och kan förankras och användas i mathantverkarnas egna verksamheter. Deltagarna kan också använda kunskapen för att starta en egen verksamhet, där teknisk kunskap inom mathantverk är nödvändig.
- **Eldrimner är en central och viktig aktör inom mathantverket.** Det framgår både av våra intervjuer med andra aktörer inom området och resultat från utvärderingar och enkäter med mathantverksföretagen. Majoriteten av mathantverkarna lyfter fram att Eldrimner skapar värde och når syftena att bevara och utveckla mathantverket.
- **Eldrimner är lyhörda för målgruppens behov.** Eldrimner arbetar kontinuerligt med att anpassa aktiviteterna för att bättre nå ut till sin målgrupp.
- **Eldrimner når ut till hela Sverige.** I våra intervjuer lyfter vissa fram att de önskat att Eldrimners aktiviteter haft en större nationell spridning. Men den statistik vi granskat visar att Eldrimners aktiviteter har en spridning över hela landet.

Men det finns områden där resultaten är svagare:

- **Få känner till Eldrimners arbete med certifiering.** Få aktörer och konsumenter känner till att Eldrimner certifierar mathantverksprodukter.
- **Eldrimners aktiviteter bidrar bara i begränsad utsträckning till att ta produkterna till marknaden.** Trots Eldrimners utökade satsningar på entreprenörskap har flera intervjuade lyft fram att Eldrimner inte lyckats stödja företag i önskvärd utsträckning, genom exempelvis kurser i entreprenörskap. Vissa mathantverkare säger däremot i intervjuer att det är viktigt för att bevara och utveckla mathantverket. Samtidigt bedömer vi att det inte är självklart att Eldrimner ska arbeta med att stödja företag enligt deras verksamhetsmål.

Vi bedömer att Eldrimner i viss utsträckning bidrar till livsmedelsstrategin, särskilt inom området konsument och marknad. Skälen till vår bedömning är att

- **verksamheten och vissa aktiviteter är direkt kopplade livsmedelsstrategin.** Detta gäller framför allt Eldrimners fokus på svenska råvaror, på kompetensutveckling av mathantverkare, på småskalig och hantverksmässig livsmedelstillverkning samt på måltidsturism.
- **mathantverket finns inom ramen för hållbar utveckling.** Vi bedömer att den småskaliga, ekologiska och lokala livsmedelsproduktionen som Eldrimner främjar, direkt går att koppla till livsmedelsstrategins fokus på hållbar utveckling.

Samtidigt begränsar mathantverkets småskaliga produktion möjligheterna att bidra till livsmedelsstrategin i större utsträckning. Livsmedelsstrategin har ett fokus på ökad tillväxt och ökade volymer i livsmedelsproduktionen. Mathantverkets småskaliga produktion har inte möjlighet att bidra till några större volymer.

Målet för den sammanhållna landsbygdspolitiken är en långsiktig hållbar utveckling i hela landet. Vi bedömer att Eldrimners verksamhet ligger i linje med politiken, och att de bidrar till målet eftersom:

- **Eldrimners aktiviteter har en direkt koppling till landsbygden.** Flera av Eldrimners aktiviteter riktar sig mot företag på landsbygden. Även mathantverket i sig är förenligt med landsbygdspolitiken, genom kopplingen till svenska råvaror och svenska gårdar.
- **Eldrimner har sänkt barriärer för företagare på landsbygden.** Många av de intervjuade menar att Eldrimner har varit en central aktör när det gäller att hjälpa företagare våga börja förädla sina råvaror. Detta har Eldrimner bland annat gjort genom sin kursverksamhet och sin rådgivningsfunktion.

3.2 Eldrimner uppfyller de fyra verksamhetsmålen från regeringsuppdraget

I detta avsnitt redogör vi för vilka aktiviteter Eldrimner har utformat och genomfört för att nå verksamhetsmålen. Eldrimner har själva satt upp mål och delmål för att mäta sina prestationer. Det är mot dessa specifika mål som vi mäter om Eldrimner har utfört vad de sagt att de ska göra (Tabell 2).

Vi har disponerat detta avsnitt utifrån de fyra verksamhetsspecifika målen som definierats i regeringsuppdraget (se avsnitt 2.2). Tabell 2 visar en sammanfattning av Eldrimners huvudsakliga prestationer och brister mot de fyra delmålen, samt vår bedömning hur Eldrimner har uppfyllt de olika delmålen.

Tabell 2 Sammanfattning av Eldrimners huvudsakliga prestationer och brister när det gäller de fyra delmålen för verksamheten, samt vår bedömning av hur väl Eldrimner uppfyllt de olika verksamhetsmålen

Verksamhetsmål	Prestationer	Brister	Bedömning
Utveckla och bevara kunskapen om mathantverk	<ul style="list-style-type: none"> ☒ Eldrimner är en viktig aktör för bevarandet och utvecklandet av mathantverk i Sverige ☒ Aktiviteterna är välutformade och möter efterfrågan ☒ Kursverksamheten är viktig och uppskattad ☒ Den tekniska expertisen är en styrka ☒ Aktiviteterna har en bra spridning och spridningen ökar 	<ul style="list-style-type: none"> ☒ Ta hantverksprodukter till marknaden ☒ Certifieringen bidrar inte till måloppfyllelsen 	Eldrimner har genomfört flera välutformade aktiviteter för att bevara och utveckla mathantverket. Mycket visar på att deras arbete har utvecklat och hjälpt till att bevara mathantverket. Därför bedömer vi att de uppfyller detta delmål.
Samla in generell kunskap kring mathantverk	<ul style="list-style-type: none"> ☒ Flera metoder för kunskapsinsamling ☒ Många har intresse av att arbeta med Eldrimner 	<i>Inga brister har identifierats</i>	Eldrimner når en bred uppsättning aktörer och erbjuder olika former för kunskapsinhämtning. Därför bedömer vi att de uppfyller detta delmål.
Bidra till metodutveckling	<ul style="list-style-type: none"> ☒ Mathantverkare upplever att de, genom att delta i Eldrimners kurser, skapar bättre produkter ☒ Uppmuntrar och skapar förutsättningar för mathantverkare att arbeta med metod- och produktutveckling 	<ul style="list-style-type: none"> ☒ Eldrimner följer inte upp detta delmål tillräckligt, det vill säga det finns ingen statistik om hur de har bidragit till metodutveckling. 	Vi bedömer att det finns tillräckligt med information som visar att Eldrimner bidrar till att utveckla metoder inom mathantverk och att de därför uppfyller delmålet. Men det är svårt att veta i vilken utsträckning.
Bidra till ett aktivt utbyte av kunskap och erfarenheter med berörda aktörer i hela Sverige	<ul style="list-style-type: none"> ☒ Ett brett kontaktnät ☒ Kontinuerlig samverkan med aktörer över hela landet och inom flera sektorer. ☒ Majoriteten av de intervjuade är nöjda ☒ Flera aktiviteter bidrar till ett utbyte av erfarenheter och kunskap. 	<ul style="list-style-type: none"> ☒ En del aktörer anser att Eldrimner i för liten utsträckning samverkar med berörda aktörer. 	Eldrimner arbetar med att samverka med berörda aktörer och genom att göra det möjligt för mathantverkare att samverka. Genom arbetet med dessa kanaler bedömer vi att Eldrimner uppfyller detta delmål.

3.2.1 Eldrimner lyckas väl med att utveckla och bevara kunskapen om mathantverk

Tyngdpunkten i Eldrimners verksamhet består i att genomföra aktiviteter som syftar till att utveckla och bevara kunskapen om mathantverk. Aktiviteterna är av olika karaktär och är många i antal. Eldrimner producerar bland annat tryckt och digital media, certifierar produkter och

arrangerar SM i mathantverk och bedriver utbildningsverksamhet. Varje år deltar drygt 1 600 personer i Eldrimners olika aktiviteter, varav cirka 550 inom utbildning.¹⁵

Sammantaget bedömer vi att Eldrimner väl har uppfyllt målet om att utveckla och bevara kunskapen om mathantverk i Sverige. En klar majoritet av de intervjuade anser att Eldrimner är en viktig aktör när det kommer till att utveckla och bevara mathantverket i Sverige. Flera lyfter särskilt fram att Eldrimners kurser inom produktionsteknik är centrala för att utveckla och bevara mathantverket. Många av de vi intervjuat bedömer att Eldrimners kursverksamhet har en särställning i förhållande till andra aktörer på marknaden när det kommer till kvalitet och kontinuitet (kurserna hålls regelbundet över åren). I en enkät till Eldrimners målgrupp svarar 9 av 10 att Eldrimner i hög utsträckning hjälper till att utveckla och bevara kunskapen om mathantverk (bilaga 3).¹⁶ Men samtidigt har deras certifiering inte gett någon effekt på marknaden, och vissa mathantverkare menar att en för stor andel av Eldrimners aktiviteter bedrivs i Jämtland.

Nedan beskriver vi vilka aktiviteter Eldrimner har utfört inom ramen för detta verksamhetsmål, samt hur Eldrimner har lyckats med dessa aktiviteter.

Eldrimner utvecklar och bevarar kunskapen om mathantverk genom att sprida teknisk kunskap

Många av de vi intervjuat lyfter fram att Eldrimners främsta styrka ligger i deras tekniska expertis kring mathantverk, och även personalens engagemang inom området. Eldrimner sprider teknisk kunskap om mathantverk genom till exempel kurser och utbildningar, vilket medför att kunskapen kan förankras och användas i deltagarnas egna verksamheter – och på så sätt även föras vidare. Deltagarna i kurser och utbildningar kan också använda kunskapen för att starta en egen verksamhet där de behöver teknisk kunskap inom mathantverk. Ett exempel på teknisk kunskap inom mathantverk är kompetens inom produktionsteknik, där det behövs både teoretisk och praktisk kompetens inom mathantverk. Eldrimner publicerar även tidningar och böcker som når ut till en bred målgrupp.

Eldrimner sprider den tekniska expertisen bland annat genom utbildningar och kurser

Två branschorganisationer och en mathantverkare uppger att en styrka med Eldrimner är att deras kurser genomförs fortlöpande och över tid. I och med att Eldrimner regelbundet håller kurser i mathantverk kan mathantverkare gå någon av Eldrimners kurser just när de upplever att de behöver kompetensutveckling för att utveckla sin verksamhet. Det finns ingen annan aktör som regelbundet håller kurser i produktionsteknik, utan dessa andra aktörer erbjuder detta mer oregelbundet, exempelvis i form av särskilda projekt. I kapitel 5 beskriver vi närmre hur Eldrimner förhåller sig till andra aktörer på marknaden.

Mathantverkarens kännedom om Eldrimners utbildningar och kursutbud har ökat de senaste åren. Det framgår av våra intervjuer med aktörer inom branschen. Merparten av de kurser som Eldrimner bedriver kallas för nybörjarkurser, grundkurser och fördjupningskurser. Fokus på dessa

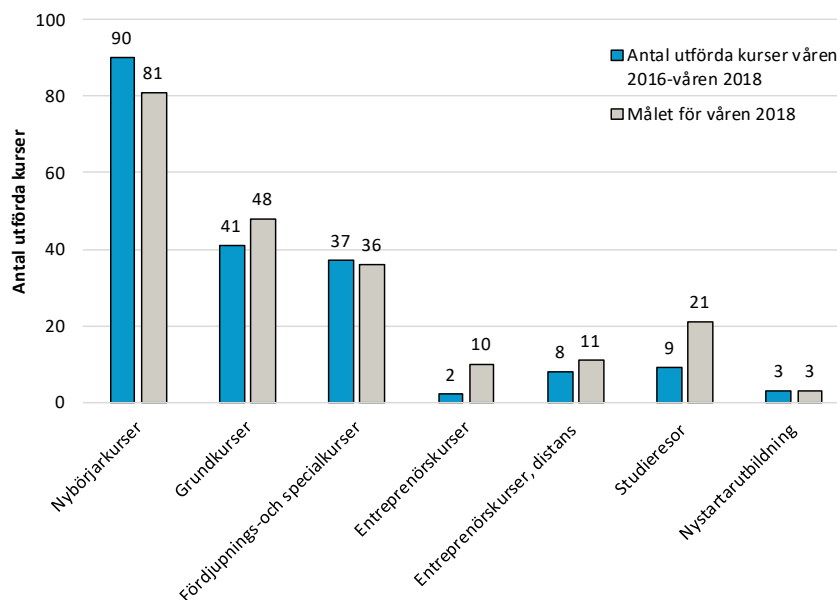
¹⁵ Eldrimner, 2019, Budgettext Eldrimners långsiktiga finansiering – Budgetunderlag 2020–2023.

¹⁶ 66 procent av enkätrespondenterna anger att Eldrimner hjälper till att utveckla och bevara kunskapen om mathantverk i mycket hög utsträckning (enkäten skickades ut i oktober 2019).

ligger på produktionsteknik, det vill säga både teori och praktik om mathantverk. Därutöver genomför Eldrimner även kurser inom entreprenörskap och studieresor. Från våren 2016 fram tills våren 2018¹⁷ var målet att bedriva 210 kurser, utbildningar och studieresor. Totalt genomfördes 190 kurser, utbildningar och studieresor (Figur 3).

Eldrimners lägesrapporter till Jordbruksverket visar att det finns ett stort intresse för många av Eldrimners kurser. Men den visar också att Eldrimner har överskattat efterfrågan av vissa kurser, särskilt entreprenörskurser och studieresor. Exempelvis har Eldrimner bara genomfört 2 av 10 planerade entreprenörskurser. Eldrimner bedömer att den låga efterfrågan på entreprenörskurserna kan bero på att kurserna hållits vid fel tidpunkt på året, på fel plats och att de inte utformats på det som målgruppen efterfrågat. Ramboll bedömer att en annan bidragande orsak kan vara att det finns andra aktörer på marknaden som har ett större fokus på företagsutveckling.

Figur 2 Antal utförda kurser jämfört med målet – uppdelat på typ av kurs¹⁸

Eldrimner sprider särskilt mathantverket till nybörjare

Nybörjarkurserna var den kursform som var mest eftertraktad under perioden 2016–2018. En bidragande faktor kan vara att Eldrimner har nått en bättre nationell spridning med dessa kurser. Övriga kurser är framför allt förlagda i Ås, bortsett från de kurser som erbjuds på distans, medan nybörjarkurserna i större utsträckning förläggs i andra delar av landet.¹⁹ De som går nybörjarkurserna kan vara både erfarna mathantverkare som vill prova på ett nytt område,

¹⁷ Eldrimner har satt upp ett delmål för våren 2018 samt ett övergripande mål för slutet av projektperioden (december 2020). Vår utvärdering görs mot delmålet för våren 2018.

¹⁸ Figuren innehåller samtliga av Eldrimners kurser, förutom YH-utbildningen.

¹⁹ Det är endast entreprenörskurserna som är renodlade distanskurser. Delar av nystartutbildningen görs delvis på distans.

personer som vill starta ett eget företag, samt personer som är intresserade av en ny hobby. Den sista gruppen ingår inte i Eldrimners målgrupp.

Givet att kursverksamheten är subventionerad med statliga medel bedömer Ramboll att Eldrimner bör se till att de når rätt målgrupp. Exempelvis bör Eldrimner nämna på sin hemsida att kurserna riktar sig till blivande mathantverkare eller personer som planerar att starta ett företag.

Eldrimners kurser är uppskattade av deltagarna

Eldrimners kursutvärderingar för 2018 och våren 2019 visar att deltagarna uppskattar kurserna. Kursdeltagarna har i utvärderingar gett Eldrimner ett snittbetyg på 4,4 av 5, både för helåret 2018 och första halvåret 2019. Eldrimners mål med kurserna är att hjälpa deltagarna att förbättra sina produktionsmetoder och sina kunskaper kring mathantverk. Påståendet *Kursen har tillfört mitt företag/mig ny kunskap som bidrar positivt till att starta eller utveckla mathantverksföretag* fick ett snitt på 4,5 under 2018. Men kurserna och utbildningarna har även en del indirekta effekter, exempelvis bidrar de även till nätverkande mellan mathantverkare. Påståendet *Kursen har skapat förutsättningar för nätverksbyggande mellan deltagarna* fick ett snitt på 4,2 år 2018.²⁰

Det finns vissa brister när det kommer till att ta produkterna till marknaden

Flera av de intervjuade påpekade att Eldrimner skulle kunna vara bättre på att hjälpa mathantverksproducenter att ta sina produkter in på marknaden. Några vi har intervjuat konstaterade att de tog fram bra mathantverksprodukter – mycket med hjälp av Eldrimner – men att dessa produkter kanske inte når marknaden.

Eldrimner har genomfört många spridningsaktiviteter som haft som mål att bevara och utveckla mathantverket

För att nå ut till mathantverkare runt om i Sverige bedriver Eldrimner under perioden 2016–2020 projektet "Göra mathantverket känt". Fokus i projektet är att genom informations- och demonstrationsaktiviteter:

- visa upp mathantverk
- skapa mötesplatser och öka efterfrågan på mathantverksprodukter
- bidra till att kunskapen om mathantverk ökar.

Eldrimner bedriver totalt 16 aktiviteter inom ramen för projektet. Eldrimner har satt upp interna mål för de olika aktiviteterna som de genomför. Överlag har Eldrimner lyckats väl med att nå sina egna mål. I Bilaga 2 redogör vi närmare för vår kartläggning av aktiviteter och måluppfyllelse i projektet. Där redovisar vi bland annat för målet och utfallet för projektet i bilaga 2, Tabell 6: Projekt "Göra Mathantverket Känt" – mål och utfall 2016–2018.

Många av aktiviteterna har en bred spridning, och i vissa fall har aktiviteterna nått längre än till målgruppen. Särskilt många har SM i mathantverk och mathantverksdagarna nått. Under perioden 2016–2019 har SM i mathantverk anordnats i Skåne, Gävleborg, Västerbotten och Jämtland. År 2019 deltog 187 företag, vilket är en ökning med 21 procent jämfört med 2016. SM i mathantverk har också fått bra täckning i media. I samband med SM i mathantverk 2018

²⁰ Det första påståendet finns endast med i 56 procent av alla utvärderingar under 2018. Under 2019 fanns inte frågan med i utvärderingarna. Endast 70 procent av kurserna utvärderades under perioden 2018-halvåret 2019.

handlade ungefär 350 artiklar och reportage om SM i mathantverk, vilket är en ökning med 133 procent från året innan, då 150 artiklar och reportage handlade om SM i mathantverk. Detta kan jämföras med 126 artiklar/reportage som handlade om Eldrimners övriga aktiviteter för helåret 2018, även om det också var en ökning från året innan, med 32 procent. Eldrimner har även hjälpt Finland att införa ett eget nationellt mästerskap i mathantverk.

Eldrimner har arrangerat Mathantverksdagarna i samtliga län runt om i Sverige under perioden. Eldrimner har också lyckats med sina mål när det gäller att deras verksamhet ska uppmärksammas i digitala medier, exempelvis via besök på Eldrimners webbplats och genom Facebook. Antalet registrerade mathantverksföretag på webbplatsen mathantverk.se har också ökat. År 2019 fanns drygt 1 600 företag registrerade, vilket kan jämföras med 900 registrerade företag år 2017.

Vissa av Eldrimners aktiviteter har varit mindre framgångsrika. Ett exempel på det är satsningen på att utveckla arbetet i regionerna (detta beskrivs mer utförligt i avsnitt 4.2). Arbetet med handböcker för mathantverk har blivit försenat, bland annat på grund av en sjukskrivning. Eldrimner har totalt tagit fram tre handböcker som riktar sig till mathantverkare, inom bageri, mejeri och chark. Eldrimner lämnar ingen information i sina lägesrapporter till Jordbruksverket om hur efterfrågade böckerna är. Eldrimner har heller inte satt upp något mål när det gäller hur många handböcker de ska sälja.²¹

Eldrimners certifiering bidrar inte till måluppfyllelsen

För att öka tydligheten kring vad som klassas som mathantverk och för att säkerställa kvaliteten på mathantverk har Eldrimner infört en certifiering (Eldrimner Certifierat Mathantverk ©). Det innebär bland annat att produkterna behöver uppfylla Eldrimners definition för certifierat mathantverk. Det är företagen genom Eldrimners branschråd som avgör om en produkt är mathantverk eller inte.

Ramboll bedömer att Eldrimners certifiering har haft begränsad effekt på arbetet med att bevara och utveckla mathantverket. I snitt har Eldrimner fått 28 ansökningar om att få sin produkt certifierad per år under perioden 2011–2018. Antalet år som certifieringen gäller varierar från ett år till 11 år. I dag finns det 127 företag med certifierade produkter, varav endast 20 procent av företagen marknadsför certifieringen på sin webbplats.²² Med andra ord är det få företag som certifierar sina produkter och av dessa är det få som marknadsför certifieringen, vilket kan tolkas som att den inte gör någon större skillnad för försäljningen. Detta bekräftas av Eldrimners enkätundersökning från oktober 2019, där majoriteten av de som svarade sa att certifieringen inte bidrar till att de säljer mer av produkterna.

Enligt intervjuer med andra certifieringsorgan inom svensk matproduktion är deras uppfattning att Eldrimners certifiering inte nått marknaden ännu. De menar att de har andra möjligheter att nå ut med sin certifiering, eftersom de har en bredare målgrupp och inte enbart mathantverkare. Samtidigt ser de Eldrimners certifiering som viktig och något som kan underlätta i deras arbete

²¹ Under perioden 2016–2019 genererade Eldrimners böcker och tidskrifter 500,000 i intäkter. Detta motsvarar 1700–2500 handböcker.

²² Antal företag som har certifierade produkter från Eldrimner kan jämföras med KRAV-märkningen som har cirka 3 800 lantbrukare och 700 förädlingsföretag med KRAV-certifierad produktion.

med certifiering. Om ett företag fått sin produkt certifierad hos Eldrimner är producenten medveten om till exempel val av råvaror, livsmedelssäkerhet och produktionsfrågor i stort.

3.2.2 Eldrimner samlar in generell kunskap kring mathantverk genom flera kanaler

Eldrimner arbetar på flera sätt för att nå målet om att samla in generell kunskap kring mathantverk (Tabell 3). Eldrimner samlar bland annat in kunskap från experter och forskare genom sina uppbyggda nätverk, genom samverkan med branschorganisationer och genom studiebesök och erfarenhetsutbyte i andra länder.

Det främsta syftet med att samla in generell kunskap kring mathantverk är enligt Eldrimner att de ska stärka sin kompetens inom området. Mot bakgrund av Eldrimners samverkan med många aktörer och att Eldrimner har så många olika vägar att hämta in kunskap så bedömer vi att Eldrimner uppfyller verksamhetsmålet att samla in generell kunskap om mathantverk. Vi bedömer samtidigt att verksamhetsmålet är otydligt och vagt formulerat. Det är därför en enkel uppgift att nå målet.

Tabell 3 Eldrimners kanaler för att samla in kunskap

Kanal	Hur
Erfarenhetsutbyte från experter i andra länder	Eldrimner har utfört studieresor inom och utanför Sverige för att hämta in kunskap om metoder. Experter från andra länder kommer även till Eldrimner och upphandlas i vissa fall som kursledare och förmedlar sina kunskaper genom kursverksamheten.
Regioner	Genom Eldrimners aktiviteter ute i regionerna fångar de upp kunskaper om det mathantverkare i de olika regionerna arbetar med.
Branschorganisationer	Genom samverkan med branschorganisationer får Eldrimner tips om vilka frågor som är aktuella i branschen och vilka fokusområden som är viktiga.
Experter/forskare	Eldrimner har knutit till sig forskare och andra experter som de kontinuerligt samarbetar med.
Ambassadörgruppen	Eldrimner har sedan 2007 arbetat med att utse ambassadörer för mathantverket. Ambassadörgruppen består av kokkar, krögare, journalister, författare, föredragshållare och kursledare. Ambassadörgruppen träffas en gång per år för att diskutera idéer kring hur mathantverket kan utvecklas.
Vägvisaren till Sveriges mathantverk	Genom sin app har Eldrimner kunnat samla in mer information kring mathantverksföretagen i Sverige. Att mathantverksföretagen själva får registrera sig gör att Eldrimner på ett kostnadseffektivt sätt kan få mer information om sin målgrupp. Men det finns en risk att företag som egentligen inte uppfyller de specifika kraven för mathantverk registrerar sig, vilket gör att syftet med Eldrimners vägvisare urholkas. Detta kan bidra till förvirring, att fel information sprids samt att resurser riktas mot fel typ av företag. Eldrimner gör i dagsläget inga specifika kontroller om de mathantverksföretag som går att hitta genom appen uppfyller kraven för mathantverk.
Dialog med mathantverkare	För att förstå vilka behov och utmaningar mathantverkare har, samlar Eldrimner dels in kunskap genom att följa upp deras aktiviteter, dels genom att vara ute och besöka mathantverkare. Medlemmar i Eldrimners styrgrupp är spridda över landet och fungerar som en viktig kanal för Eldrimner att samla in kunskap från medlemmarnas olika geografiska områden.
Litteraturstudie	Eldrimner har ett eget bibliotek som de kontinuerligt uppdaterar med ny litteratur.

Många aktörer har intresse av att samverka med Eldrimner

Av intervjuer framgår att många är intresserade av att samverka med Eldrimner eftersom de anses vara landets främsta experter när det gäller mathantverk. Vissa aktiva inom branschen som vi intervjuat anser att Eldrimner inte bör lägga resurser på att hämta in erfarenheter från andra länder, och att de istället bör fokusera på det svenska mathantverket. Men Eldrimner tycker att kompetensen från experter i andra länder är viktig för att mathantverkare ska kunna få inspiration och utveckla mathantverket med svenska råvaror.

3.2.3 Eldrimner bidrar till att utveckla metoder inom mathantverk, men det är svårt att bedöma i vilken utsträckning

När Eldrimner arbetar med att utveckla metoder inom mathantverk innebär det att de arbetar med att ta fram nya produktionstekniker, men också med att förbättra befintliga metoder. Syftet är att utveckla metoder som mathantverkare kan ta del av genom kursverksamheten, och att inspirera mathantverkare att utveckla nya metoder. Eldrimners arbete med metodutveckling sker ofta i Eldrimners egna lokaler, och framför allt mellan kurserna. Eldrimner kan till exempel ha som mål att utveckla en ny metod till en kurs. I det arbetet använder sig Eldrimner av sina kanaler för att samla in kunskap (Tabell 3).

Ramboll har inte fått tillräckligt med information kring exakt hur många metoder Eldrimner utvecklat genom åren. Därför blir det svårt att bedöma vilken utsträckning som Eldrimner bidrar till metodutveckling.²³ Men de mathantverkare vi intervjuat säger att de genom att delta i Eldrimners kurser skapar bättre produkter. I enkäten från 2019 svarade 70 procent att Eldrimners utbildningar har bidragit till att hantverkarna skapat bättre produkter, och cirka 80 procent svarade att Eldrimner bidrar till att utveckla metoder inom mathantverk (se bilaga 3).

Eldrimner arbetar även med att uppmuntra mathantverkare att arbeta med att utveckla metoder och produkter. Det gör de bland annat vid SM i mathantverk, då mathantverkare får visa upp sina produkter och får dem bedömda av en jury av experter. Mathantverkarna har sedan möjlighet att utifrån bedömningen och tips från juryn utveckla sina produkter. Enligt Eldrimner är det vanligt att mathantverkare återkommer till SM året därpå, när de har arbetat vidare med sina produkter. Det finns även en tävlingskategori i SM som kallas "Innovativt mathantverk", som uppmuntrar till metodutveckling.

3.2.4 Eldrimner bidrar till ett utbyte av kunskap och erfarenheter

Eldrimners fjärde och sista verksamhetsmål handlar om att Eldrimner ska bidra till ett aktivt utbyte av kunskap och erfarenheter mellan aktörer i hela Sverige som på olika sätt arbetar med mathantverk. Vi tolkar det målet som att Eldrimner ska samverka med sådana aktörer i hela landet, det vill säga att målet inte handlar om en nationell spridning till mathantverksföretagen. För att nå detta mål samverkar Eldrimner dels med aktörerna ifråga själv, dels arbetar de med att

²³ Det finns några konkreta exempel där Eldrimner har bidragit till metodutveckling. Eldrimner har till exempel utvecklat nya processer som gör att de kan producera mat som håller längre. Detta har framför allt gjorts genom att använda en autoklav, där Eldrimners personal testat olika temperaturer för att hitta den temperatur som är bäst för att konservera mat utan konserveringsmedel. Eldrimner har även utvecklat metoder för att göra godisremmar av bär, som ska kunna ersätta vanligt godis. Ett område där Eldrimner vill arbeta mer med metodutveckling är inom fiskbranschen, där de nu arbetar med att även lagra fisk med hjälp av en autoklav.

göra det lättare för mathantverkare att samverka med varandra. Genom Eldrimners arbete med dessa två kanaler bedömer Ramboll att Eldrimner uppfyller detta mål.

Överlag har Eldrimner ett brett kontaktnät, och de samarbetar aktivt med flera aktörer, både inom livsmedelssektorn och inom andra sektorer som kultur och turism. Samverkan sker även genom Eldrimners branschråd. Branschråden består av företagare från olika delar av landet och representerar mathantverkare i det geografiska område de verkar inom. Ett exempel på den nationella spridningen i branschråden är branschrådet Bageri, som består av företagare från Stockholm, Umeå, Sködinge i Södermanland, Lund, Kumla och Slöinge utanför Halmstad. Branschråden sammanträder en gång per år. Det sker även bilaterala möten mellan branschråden och Eldrimner vid behov. På Eldrimners initiativ, byts medlemmarna i branschråden med jämna mellan rum ut. Syftet är att få in nya tankar och idéer. Ett annat forum för samverkan är Eldrimners styrgrupp, som består av experter inom mathantverk som representerar olika regioner i landet.

Eldrimner arbetar även regionalt med att mathantverkare ska få möjlighet att utbyta kunskaper med varandra och med andra aktörer. Det sker framför allt i de fokuslän som Eldrimner utser varje år. Inför arbetet i fokuslän träffar Eldrimner mathantverkare från de olika fokuslän, LRF, Hushållningssällskapet med flera. Syftet är att undersöka vad mathantverksföretagen behöver specifikt för att stimulera dem i sitt arbete. Eldrimner samverkar även med regioner, branschorganisationer och andra aktörer i särskilda projekt. Eldrimner har även en etablerad kontakt med LRF Mat och Dryck, eftersom de har ett gemensamt intresse att främja mathantverket för småskaliga matproducenter.

I samband med SM i mathantverk bildas även nätverk med kockar och krögare. Det sker ett erfarenhetsutbyte kockar och krögare sinsemellan. Men Eldrimner tar del av den kunskap som delas inom nätverket. Samverkan i nätverket sker formellt under träffar vid Eldrimners idé- och kunskapsdagar som kallas Saerimner, som Eldrimner arrangerar i samband med SM. På träffarna deltar bland annat även riksdagsledamöter från Miljö- och jordbruksutskottet, generaldirektören för Jordbruksverket och mathantverkare. Här diskuteras aktuella frågor inom mathantverk.

På Eldrimners webbplats mathanverk.se främjas Eldrimner utbyte kockar och krögare emellan, genom att kockarna och krögarna kan identifiera en viss kompetens via en kartfunktion. I vilken utsträckning denna möjlighet används i praktiken är svårt att bedöma på grund av att det saknas statistik.

Även deltagarna vid Eldrimners kurser, utbildningar och studieresor får möjligheten att utbyta kunskaper och idéer. Men här finns det en förbättringspotential. I enkäten från oktober 2019 svarade mindre än hälften (40 procent) att deras deltagande i utbildningen hade utökat deras samarbete med andra företag. Men sett till Eldrimner som helhet så svarade omkring 70 procent att Eldrimner gör ett aktivt utbyte av kunskap och erfarenheter med aktörer i hela Sverige möjligt.

Av de vi intervjuat är majoriteten nöjda med den samverkan Eldrimner bedriver med relevanta aktörer. Aktörer runt om i landet upplever att Eldrimner har ett intresse av att förstå vad som händer i deras region. Samtidigt finns det aktörer, till exempel några regioner och Hushållningssällskapet, som upplever att Eldrimner i för liten utsträckning samverkar med dem. I

en intervju beskrivs Eldrimner som en sluten organisation som inte samverkar i tillräcklig utsträckning. Det finns exempel på att aktörer inom ramen för ett projekt tagit kontakt med Eldrimner för att dela kunskaper, men inte fått någon respons från Eldrimner. Enligt verksamhetsledaren för Eldrimner handlar det om en resursfråga. Men det skulle även kunna bero på att Eldrimner samverkar med de som enligt Eldrimner är "rätt" aktörer inom mathantverket och enligt deras definition av begreppet mathantverk.

3.3 Eldrimner bidrar i viss utsträckning till livsmedelsstrategin

Enligt regeringsbeslutet framgår att Eldrimner ska bidra till att nå det övergripande målet i livsmedelsstrategin och ta hänsyn till de strategiska övervägandena för området konsument och marknad. Det övergripande målet inom livsmedelsstrategin är att svensk livsmedelsproduktion ska öka. I livsmedelsstrategin lyfter regeringen särskilt fram att små företag med småskalig eller hantverksmässig tillverkning är en styrka. Regeringen menar också att det finns behov av ökad bransch- och marknadskompetens och andra företagsinriktade insatser för att utveckla nya produkter för såväl den inhemska som för den utländska marknaden.

Ramboll bedömer att Eldrimners arbete i viss utsträckning bidrar till att nå det övergripande målet för livsmedelsstrategin, eftersom många delar av verksamheten är direkt kopplade till livsmedelsstrategin. Detta gäller framför allt Eldrimners fokus på svenska råvaror, att öka kompetensen hos mathantverkare, småskalig och hantverksmässig livsmedelstillverkning samt måltidsturism. Det går även att direkt koppla mathantverkets ekologiska produktion och lokala förankring till strategins fokus på hållbar utveckling. Men i och med strategins fokus på tillväxt och större produktionsvolymerna så har Eldrimner begränsade möjligheter att i större utsträckning bidra till att nå målet, eftersom mathantverket ofta sker i småskalig produktion.

3.3.1 Eldrimner bidrar i hög utsträckning till att utveckla småskalig livsmedelstillverkning

Småskalig livsmedelsproduktion handlar om att göra bra mat i liten skala, och att en råvara förädlas i någon form.²⁴ Ramboll bedömer att det finns delar i Eldrimners verksamhet som tydligt bidrar till den småskaliga och hantverksmässiga livsmedeltillverkningen. Eldrimners verksamhet är avgränsad till småskalig produktion av mat, och majoriteten av de vi intervjuat anser att Eldrimner är den aktör i Sverige som har störst kompetens inom området. Det är däremot svårt att kvantifiera hur stort Eldrimners bidrag är.

Eldrimners bidrag till småskalig livsmedelsförädling består framför allt av kompetensutvecklande insatser i form av deras kursverksamhet, där mathantverkare eller blivande mathantverkare kan ta del av kunskaper inom bland annat produktionsteknik, starta eget företag och livsmedelssäkerhet. Där har vi bland annat sett att en klar majoritet av deltagarna anser att kurserna har gett dem ny kunskap som hjälpt dem att starta eller utveckla mathantverksföretag. Eldrimner erbjuder även rådgivning i bland annat småskalig livsmedelsförädling, där målet är att stärka mathantverkarens kompetens inom området. Det saknas däremot statistik om hur ofta mathantverkare får denna rådgivning. Det är därför svårt att bedöma omfattningen och effekten av arbetet. Flera av de mathantverkare vi intervjuat lyfter fram Eldrimners arbete med SM i mathantverk och som viktiga för att de ska få kunskap och inspiration om småskalig

²⁴ Hushållningssällskapet, se exempelvis (hämtad den 13 november 2019: <https://hushallningssallskapet.se/tjanster/mat/smaskalig-livsmedelsproduktion/>).

livsmedelstillverkning. Eldrimner har på uppdrag av LRF tagit fram en guide i småskalig livsmedelsförädling som redogör för vilka regler och lagar som mathantverkare behöver förhålla sig till.

3.3.2 Eldrimner utvecklar måltidsturism genom att bevara och utveckla kunskapen om mathantverk

I Livsmedelsstrategin framgår att det finns behov av att utveckla måltidsturism, bland annat genom kompetensutveckling och samverkan för en fortsatt utvecklad matkultur. Måltidsturism innebär att en matupplevelse kan inspirera resenärer att välja en viss destination.

Vi bedömer att Eldrimner har en central roll när det gäller att utveckla måltidsturismen. Eldrimner samarbetar till exempel med besöksnäringen och mathantverkare genom en mathantverksturné, som besökt alla län. Enligt Eldrimner finns exempel som visar att mathantverket kan ha stor betydelse för att ge besökarna minnesvärda upplevelser. Detta understöds även i intervjuer med bland annat Visit Sweden och branschorganisationer. Branschorganisationen Visita uppger i en intervju att företag som mathantverkare driver har svårt att överleva, och att Eldrimner har en viktig roll för att stärka deras kompetens, vilket i förlängningen bidrar till bättre produkter. Ett exempel är att turister kan kombinera en skidresa i Östersund med matupplevelser hos mathantverkare. Eldrimner har också en kurs i måltidsturism som riktar sig till den som vill lära sig mer om hur man kombinerar mat med turism.

Eldrimner samverkar till exempel med Visit Sweden i olika projekt som ska gynna måltidsturismen, till exempel mathantverksdagar som arrangeras runt om i landet. SM i mathantverk lyfts även fram i intervjuer som ett tillfälle som driver utvecklingen av produkter som i förlängningen kan bidra till måltidsturismen. Mathantverkare från olika delar av landet ställer där ut sina produkter, får återkoppling på produkten och även en kvalitetsstämpel om de vinner ett pris.

3.3.3 Eldrimner bidrar till hållbar utveckling

I livsmedelsstrategin framgår även att en ökad och hållbar produktion av mat kan leda till fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet och ge konsumenter, oavsett bakgrund, bättre förutsättningar att göra medvetna val. Ramboll bedömer att Eldrimners verksamhet bidrar till att skapa en hållbar produktion av livsmedel i och med deras fokus på svenska och ekologiska råvaror utan tillsatser. Däremot är det svårt att bedöma effekten av Eldrimners arbete. Eftersom produktionen är småskalig är effekten troligtvis begränsad.

3.4 Eldrimner bidrar i viss utsträckning till genomförandet av den sammanhållna landsbygdspolitiken

I det senaste regeringsbeslutet för Eldrimner har regeringen förtydligat att Eldrimners verksamhet ska bidra till genomförandet av den sammanhållna landsbygdspolitiken. Landsbygdsprogrammet (LBP) är ett av EU:s struktur- och investeringsfondsprogram. Stöden i landsbygdsprogrammet ska bidra till att medlemsländerna når prioriterade mål inom miljö- och klimatområdena, till ökad konkurrenskraft inom jordbruk, trädgård, rennäring och skogsbruk samt till att de utvecklar nya jobb på landsbygden. Det övergripande målet för den sammanhållna landsbygdspolitiken är en livskraftig landsbygd med likvärdiga möjligheter till företagande, arbete, boende och välfärd som leder till en långsiktigt hållbar utveckling i hela landet.

Vi bedömer att Eldrimner bidrar till att nå målen med den sammanhållna landsbygdspolitiken på olika sätt. Eldrimners aktiviteter har en direkt koppling till målgruppen mathantverkare, och de är framför allt verksamma på landsbygden. I våra intervjuer framgår att Eldrimner har varit en central aktör när det gäller att hjälpa företagare våga börja förädla sina råvaror. Detta har de bland annat gjort genom sin kursverksamhet och rådgivningsfunktion.

3.4.1 Eldrimner har tagit fram särskilda mål kring hur de ska bidra till att utveckla landsbygden:

- Bidra till att skapa nya företag och arbetstillfällen inom mathantverk genom kursverksamhet och YH-utbildning
- Stödja och hjälpa företagen att utvecklas, genom att undanröja hinder och erbjuda företagsrådgivning
- Utveckla och bevara det unika mathantverket genom marknadsföring och information.

Ramboll bedömer att Eldrimner genomför aktiviteter som ligger i linje med landsbygdsprogrammet och att de bidrar till att stärka mathantverkarnas företagande. Vi bedömer att detta i viss utsträckning bidrar till att utveckla landsbygden. Däremot bedömer vi att effekten är begränsad. I och med att antalet anställda i mathantverksföretag ofta är 1–2 personer och antalet mathantverksföretag enligt Eldrimners uppskattning har varit konstant de senaste åren så bedömer vi att Eldrimner bara i begränsad utsträckning har bidragit till att skapa fler arbetstillfällen på landsbygden. Mathantverksföretagen har vanligtvis inte heller enbart mathantverket som sysselsättning, vilket också pekar på att antalet arbetstillfällen inom mathantverket är relativt litet. Samtidigt finns det argument för att det snarare är livskraften i företagen än storleken som långsiktigt spelar roll för utvecklingen på landsbygden. Vi bedömer att Eldrimner bidrar till att skapa livskraftiga företag på landsbygden även om det inte handlar om många arbetstillfällen.

Vi konstaterar att det finns delar i definitionen av mathantverk som begränsar Eldrimners möjligheter att bidra till en ökad tillväxt på landsbygden. Samtidigt bidrar Eldrimner till en mer hållbar tillväxt på landsbygden. Mathantverk kännetecknas bland annat av att människans hand och kunnande är närvarande genom hela produktionskedjan. Det gör att det exempelvis inte är möjligt att helt ersätta produktionen med maskiner. Att i större utsträckning använda sig av maskiner skulle kunna effektivisera produktionen, och därmed i större utsträckning bidra till att öka tillväxten på landsbygden. Men Eldrimner menar att definitionen kan skapa fler arbetstillfällen eftersom de i mindre utsträckning än storskaliga mathantverksföretag använder sig av maskiner, vilket kräver fler medarbetare.

I våra intervjuer uppger några få verksamma inom området att Eldrimners definition av mathantverk utesluter vissa företag på landsbygden. Samtidigt är det möjligt för alla företag att ta del av Eldrimners kurser och delta i aktiviteter även om de inte uppfyller Eldrimners definition av mathantverk. Det är enbart de företag som ansöker om att deras produkter ska bli certifierade av Eldrimner som behöver uppfylla kraven.

4. ELDRIMNERS VERKSAMHET ÄR RELEVANT FÖR DET SMÅSKALIGA MATHANTVERKET

Ramboll bedömer att Eldrimners verksamhet bidrar till att nå regeringens mål med politiken inom småskaligt mathantverk. Eldrimners verksamhet är i hög utsträckning också relevant för mathantverkare. Kursverksamheten är den del som enligt både intervjuer och kursutvärderingar visat sig vara mest relevant för att bevara och utveckla mathantverket. Flera branschorganisationer lyfter i intervjuer fram hur viktigt det är att mathantverkare är välutbildade inom sitt hantverk och att Eldrimner har en viktig roll i det arbetet.

Men det finns delar i Eldrimners arbete som är mindre relevanta för mathantverkare. Det finns exempelvis delar av kursverksamheten som visat sig vara mindre framgångsrika, till exempel entreprenörskurser. Även efterfrågan på Eldrimners certifieringar är begränsad, liksom den uppskattade nyttan. Vi bedömer att Eldrimner har gjort rimliga avvägningar av sina resurser för att möta det behov som finns. Eftersom certifieringarna i dagsläget inte är så efterfrågade, lägger Eldrimner lite arbete på det.

4.1 Eldrimner har anpassat sitt kursutbud så att det ska vara relevant för målgruppen

Eldrimners nybörjarkurser har varit särskilt efterfrågade. Det har lett till att Eldrimner lagt till fler kurstillfällen än vad som från början planerades. Men Eldrimner har samtidigt haft färre antal deltagare per kurstillfälle än vad de beräknat för varje typ av kurs förutom nybörjarkurserna. Knappt var tionde kurs har också ställts in under perioden 2016–2018, bland annat på grund av för få anmälningar.²⁵

Det finns flera exempel på hur Eldrimner när intresset varit lågt för en kurs anpassat kursutbudet för att bättre möta efterfrågan. Sådana exempel finns bland annat inom fiskeförädling samt entreprenörskap, kurser som båda har haft svårt att attrahera deltagare. I och med den låga efterfrågan har Eldrimner kontinuerligt modifierat utformningen på kurserna. Till exempel har Eldrimner i ett försök att öka intresset för entreprenörskapskurserna genomfört entreprenörskurser på plats hos mathantverkare ute i landet och även tagit fram distanskurser. Trots detta har efterfrågan inte ökat, och Eldrimner har då beslutat att istället väva in entreprenörsmoment i vissa befintliga kurser och bara hålla renodlade entreprenörskurser vid enstaka tillfällen.

4.2 Eldrimner är relevant för mathantverkare i länen, men den nationella spridningen är en utmaning

Eldrimner arbetar på flera sätt för att deras verksamhet ska vara tillgänglig i hela landet. De har satt upp interna mål om att öka sin närvaro i regionerna genom bättre information och fler aktiviteter. SM i mathantverk har hållits på olika ställen, och de har ett ökat fokus på att hitta mathantverksrepresentanter runt om i Sverige. Statistiken visar att Eldrimners närvaro är starkast i Jämtland, vilket är en följd av att verksamheten är placerad där. Samtidigt ökar Eldrimners närvaro i övriga regioner. Eldrimner har de senaste åren förlagt fler kurser och

²⁵ Sammantaget varierar andelen inställda kurser från halvår till halvår, mellan fyra procent hösten 2018 och 16 procent våren 2017.

aktiviteter runt om i landet. År 2016 genomfördes 68 procent av kurserna i Jämtland, medan denna andel 2018 var 45 procent.

Vår bedömning är att Eldrimners nationella spridning har ökat de senaste åren, och att den är viktig för att upprätthålla Eldrimners legitimitet som *nationellt* resurscentrum för mathantverk. Många vi intervjuat lyfter fram att Eldrimners aktiviteter med till exempel matturnéer och seminarier har en bra och tillräcklig spridning i landet. De upplevs vara relevanta och inspirerande för mathantverkare. Det finns samtidigt aktörer som vill se fler aktiviteter i regionerna, särskilt mer kursverksamhet.

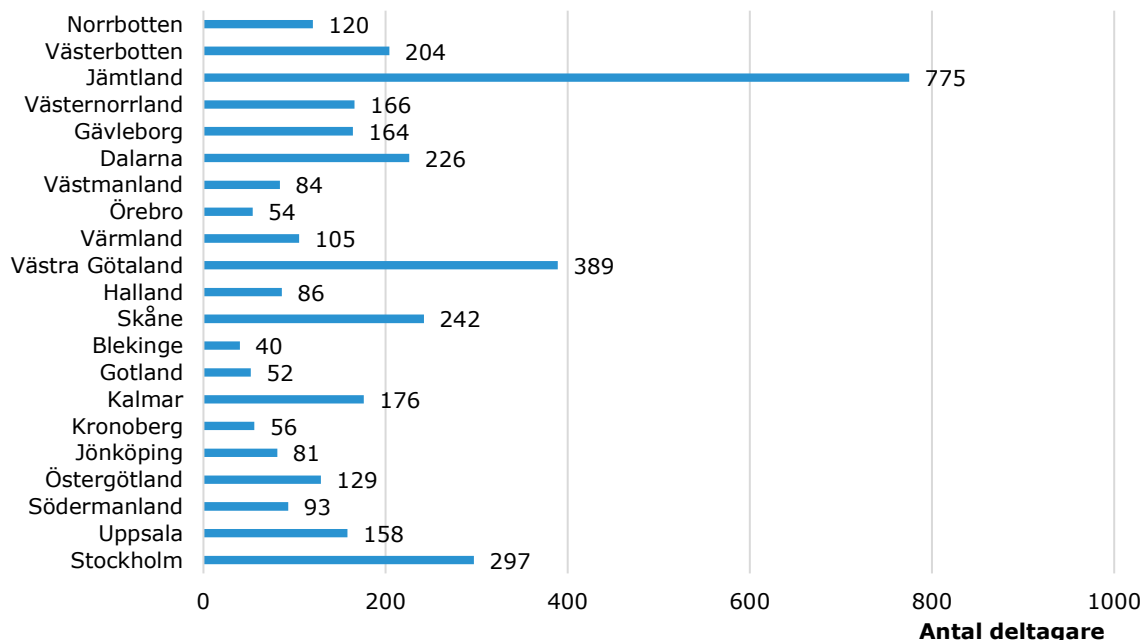
4.2.1 Mathantverkare från hela Sverige deltar i Eldrimners kursverksamhet, men de flesta kommer från Jämtland

Eldrimner har i under perioden våren 2016–våren 2019 genomfört kurser med deltagare från hela Sverige. Under 2018 hölls knappt hälften av kurserna (45 procent) i Eldrimners lokaler i Ås i Jämtland. Andelen kurser som hålls i andra delar i landet har ökat succesivt de senaste åren, och motsvarande siffra var 68 procent 2016. Sett över perioden 2011–2018 är mathantverkare från Jämtlands län klart bäst representerade på Eldrimners kurser, med Hallands län som klar tvåa (figur 3).

Även om kursdeltagarna kommer från hela landet är de flesta deltagarna från Jämtland. Det är också relativt många mathantverkare från Västra Götaland som deltagit i Eldrimners kursverksamhet. En förklaring till detta är att många mathantverkare finns i Västra Götaland och i Jämtland, vilket gör att efterfrågan på kurser i de regionerna blir hög.²⁶ Men det beror sannolikt också på att Eldrimner förlagt fler kurser i Västra Götaland och Jämtland jämfört med andra regioner. Antalet kurser som Eldrimner anordnat per region (Jämtland exkluderat) varierar mellan 0 och 16 under perioden våren 2016–våren 2019. I de län där det saknas lämpliga platser, lokaler eller deltagare att de ska fungera att genomföra en kurs har Eldrimner istället anordnat inspirationsdagar.

²⁶ På Eldrimners hemsida mathantverk.se finns mathantverksföretagen illustrerade på en Sverigekarta som tydligt visar att antalet mathantverkare är störst i dessa regioner.

Figur 3 Antalet kursdeltagare per region, 2011–2018

Eldrimner har arbetat med att nå en bättre spridning i landet för sina kurser. Kursstatistiken visar också en bättre spridning 2018 jämfört med hur det sett ut åren innan. Fler mathantverkare deltog 2018 från till exempel Skåne och från andra norrländska län än Jämtland. Andelen jämtska mathantverkare var 22 procent under perioden 2011–2017 och cirka 11 procent år 2018.

För att fortsätta arbetet med att göra kursverksamheten mer tillgänglig i hela landet har Eldrimner under hösten 2019 börjat erbjuda distansundervisning. Detta tycker både mathantverkare och branschorganisationer är positivt. Samtidigt menar vissa mathantverksföretag att de skulle kunna tillhandahålla lokaler så att Eldrimner skulle kunna erbjuda sina kurser på fler platser i landet. Eldrimner utnyttjar i viss utsträckning dessa erbjudanden i dag, men de ser även ett värde i att deltagare får genomföra utbildningar i Eldrimners lokaler, där kompetensen finns samlad.

4.2.2 Eldrimner arbetar med den nationella spridningen genom bland annat fokuslän

För att vara mer aktiva i hela landet utser Eldrimner varje år tre till fyra fokuslän som de arbetar aktivt med. Eldrimner säger i lägesrapporter till Jordbruksverket att det har krävts mer tid än de trott att få de regionala mathantverksrepresentanterna att komma igång med sina uppdrag. År 2018 hade en tredjedel av fokuslänerna ingen aktivitet kopplat till Eldrimner, och inget av fokuslänerna uppnådde målet om sex aktiviteter. Enligt företrädare för Eldrimner har Eldrimners begränsade resurser påverkat arbetet.

Utifrån den data som Eldrimner rapporterar när det gäller antalet aktiviteter som hålls i de olika länen bedömer Ramboll att det är otydligt hur Eldrimner väljer ut fokuslänerna. De fokuslän som Eldrimner väljer ut är inte alltid de län med minst antal aktiviteter. Om Eldrimner vill säkerställa en jämn spridning av aktiviteter i hela landet så borde de välja fokuslänerna utifrån i vilken

utsträckning de har aktiviteter. Värmlands län valdes till exempel ut som fokuslän 2017, trots att antalet aktiviteter året innan var fem stycken, vilket är långt över målet på tre aktiviteter. Sett över åren 2016–2018 var Gotland det län som Eldrimner hade minst kontakt med. Här hade Eldrimner bara två aktiviteter under de tre åren. De län som har haft mer än 10 aktiviteter under dessa år är Värmlands, Västerbottens, Södermanlands och Jämtlands län. Samtliga, förutom Jämtlands län, har varit fokuslän.

4.2.3 Det är viktigt att Eldrimners aktiviteter sker utanför Jämtlands län för att nå fler aktörer

Från 2013 har totalt sju SM i mathantverk arrangerats, varav fyra av dessa arrangerats i andra regioner än Jämtland. Utifrån den data som Ramboll har tagit del av är det tydligt att var SM anordnas är starkt förknippat med den geografiska hemvisten hos företagen som deltar. Exempelvis så deltog det år som SM arrangerades i Skåne flest företag från Skåne, och det år som SM arrangerades i Gävleborgs län deltog flest företag från Gävleborg. Det visar att Eldrimners arbete med att lägga fler aktiviteter runt om i Sverige är viktigt för att nå ut till fler mathantverksföretag.

Tabell 4 Deltagare SM i mathantverk (uppdelat på län och år)

Län	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Deltagare per 100 000 invånare 2019
Gävleborgs län	9	7	14	10	13	10	27	9,4
Västra Götalands län	29	18	11	15	12	23	21	1,2
Skåne län	19	20	21	11	16	41	14	1,0
Västerbottens län	4	5	6	20	15	11	14	5,2
Jämtlands län	25	14	27	18	23	9	13	10,0
Stockholms län	8	4	6	7	6	4	12	0,5
Blekinge län	9	7	5	8	6	7	8	5,0
Kalmar län	5	10	11	6	9	8	8	3,3
Dalarnas län	6	2	5	5	6	5	8	2,8
Västernorrlands län	7	5	7	9	9	8	7	2,9
Örebro län	3	1	3	4	8	6	7	2,3
Östergötlands län	6	6	6	5	3	7	7	1,5
Kronobergs län	0	3	0	0	0	0	5	2,5
Södermanlands län	1	6	2	1	6	5	5	1,7
Jönköpings län	3	6	4	3	3	3	4	1,1
Norrbottnens län	2	3	1	5	5	6	4	1,6
Västmanlands län	1	0	0	0	1	5	4	1,5
Värmlands län	4	4	1	0	3	4	3	1,1
Uppsala län	4	2	3	1	0	0	2	0,5
Hallands län	2	4	3	5	4	5	1	0,3
Gotlands län	7	2	4	3	3	1	0	0,0
Danmark	5	3	2	0	1	3	1	
Finland	11	1	4	5	5	2	2	
Färöarna	1	0	0	0	0	0	0	
Island	9	0	0	0	0	0	0	
Norge	2	5	5	1	14	0	3	
Åland	0	4	3	1	3	1	2	
Totalt	182	142	154	143	174	174	182	

Kommentar: Tabellen visar antalet deltagare i SM i mathantverk, fördelat på år och län. De gulmarkerade rutorna visar var SM hölls det året (och antalet deltagare som deltog från det länet). Den sista kolumnen visar antalet deltagare 2019, viktat mot antalet invånare i länet för 2019. Sett till antalet invånare så hade Jämtlands län fler deltagare 2019. Samtidigt har antalet deltagare per 100 000 invånare varit betydligt högre i Gävle och Jämtland än i andra delar av Sverige.

5. ELDRIMNERS KURSVERKSAMHET INOM PRODUKTIONSTEKNIK HAR EN SÄRSTÄLLNING PÅ MARKNADEN

I våra intervjuer lyfter branschorganisationer och andra företag inom området fram att Eldrimners kompetens och expertis inom mathantverk är helt unik, mycket tack vare att de knutit till sig landets främsta experter. Det finns heller ingen annan aktör som kontinuerligt erbjuder kurser i produktionsteknik inom mathantverk. Samtidigt finns delar av verksamheten som på olika sätt kompletterar andra aktörer. I viss utsträckning konkurrerar även delar av Eldrimners verksamhet med andra aktörer. Det handlar framför allt om Eldrimners arbete med företagsutveckling.

Vår omvärldsanalys visar att det inte finns någon aktör som samlat erbjuder det Eldrimner gör i form av:

- att lära ut mathantverket i teori och praktik, det vill säga produktionsteknik
- att utbilda om företagande anpassat till mathantverkets villkor
- kommunikationsarbete om mathantverk
- att undanröja hinder, det vill säga vara en remissinstans, arbeta med att påverka och samarbete med myndigheter samt med att arbeta med att förenkla regler.

Vi ser inte att det finns ett egenvärde i sig att en aktör verkar inom samtliga dessa områden med målet att främja mathantverkarens möjligheter. Däremot bedömer vi att Eldrimners kursverksamhet inom produktionsteknik är särskilt viktig och unik i förhållande till andra aktörer. Det finns ingen annan aktör på marknaden som kontinuerligt erbjuder kurser i produktionsteknik. Däremot konstaterar vi att Eldrimners arbete med företagsutveckling i form av entreprenörskurser, företagsrådgivning och att undanröja regulatoriska hinder konkurrerar med andra aktörer.

5.1 Delar av Eldrimners verksamhet konkurrerar med verksamheter hos andra aktörer, men de kompletterar huvudsakligen varandra

Det finns ingen aktör i Sverige som direkt konkurrerar med Eldrimner. Det vill säga det finns ingen annan aktör som har en verksamhet som i alla delar motsvarar Eldrimners, och som arbetar med samma mål och med samma målgrupp. Delar av verksamheten kompletterar andra aktörer, och delar av verksamheten konkurrerar i viss utsträckning med andra aktörer. Vi har valt att dela upp och presentera dessa delvis kompletterande, delvis konkurrerande delar av verksamheten i tre avsnitt:

- stöd till företag
- kursverksamheten
- certifieringen.

Ramboll anser att Eldrimner i första hand konkurrerar med andra aktörers verksamheter när det gäller kurser i företagsutveckling.

5.1.1 Stöd till företag

En del av Eldrimners verksamhet består i att ge stöd till företag. Detta gör de bland annat genom att erbjuda företagsrådgivning, att arbeta med att undanröja regulatoriska hinder för småskaliga

livsmedelsföretag samt med att ta fram handböcker om till exempel råvaror, förädlingsprocesser och branschriktlinjer. Det finns flera andra aktörer som arbetar med företagsrådgivning. I vissa fall kan de anses konkurrera med Eldrimner.

Den företagsrådgivning som Eldrimner tillhandahåller består av ett nätverk av mathantverkare och experter som Eldrimner samlat. Rådgivarna kan svara på frågor som mathantverkare kan ha, i första hand när det gäller att starta ett företag. Företagsrådgivningen anpassas utifrån det stöd som mathantverkare behöver. Det kan handla om allt från hygienregler, tillagningsmetoder, livsmedelslagstiftning, bygglov, byggprocessen och entreprenader till företagsutveckling. Eldrimners arbete med att undanröja hinder för småskalig livsmedelsförädling består exempelvis av att informera myndigheter och beslutsfattare om vilka regler som begränsar den småskaliga livsmedelsförädlingen. De bedriver även en lobbyverksamhet mot beslutsfattare genom att till exempel närvara i riksdagen och informera om mathantverket och bjuda på smakprover till riksdagsledamöter.

Exempel på andra aktörer som ger stöd till småskaliga livsmedelsföretag

En annan aktör som har en liknande verksamhet är *Hushållningssällskapet*, som erbjuder rådgivning för livsmedelsproducenter och förädlare. De har en bredare målgrupp än Eldrimner, men riktar sig också till mathantverkare. Till skillnad mot Eldrimners företagsrådgivning måste företagen som får rådgivning av Hushållningssällskapet betala för att få stödet.

En annan aktör som arbetar med företagsrådgivning är *Lokalproducerat i Väst*. De erbjuder producenter rådgivningstimmar för att få deras företag hållbara och livskraftiga. Målgruppen är företag med 1–10 anställda. Lokalproducerat i Väst riktar sig därmed till samma målgrupp som Eldrimner, men även här ligger fokus på företagsutveckling och inte specifikt på mathantverk.

Livsmedelsföretagen erbjuder också rådgivning. De har hänt att de har gett rådgivning till företag som redan har fått rådgivning av Eldrimner. De har då märkt att deras rådgivningsfunktion stämmer bra överens med Eldrimners, och ser därför inget större problem med detta.

Det finns även länsstyrelser som arbetar med stöd till företag. Flera länsstyrelser upphandlar utbildningar för att stödja företag när det gäller livsmedelshygien, egenkontroll och kommersialisering av produkter. En länsstyrelse som gör det är Länsstyrelsen i Skånes län. I många fall beviljar länsstyrelser stöd till livsmedelsföretagare och lantbrukare från landsbygdsprogrammet. Ofta handlar det om att förkorta livsmedelskedjan och om att öka försäljningen av livsmedelsprodukter på den lokala marknaden. Att korta livsmedelskedjan minskar mellanhänder mellan leverantör och konsument.²⁷ Länsstyrelsen i Kalmar län har till exempel gett kurser och utbildningar i lufttorkning i tillverkning av korvar.

Av våra intervjuer framgår att även branschorganisationer arbetar med att undanröja hinder för småskalig livsmedelsproduktion. Ett sådant exempel är branschorganisationen Visita. Enligt Visita får de större genomslag för sina frågor genom att samverka med andra aktörer, till exempel med Eldrimner.

²⁷ EU Rural Review, 2012

5.1.2 Kursverksamheten

En annan del av Eldrimners stöd till företag är kursverksamheten. Eldrimner har en bred kursverksamhet med fokus framför allt på korta kurser inom produktionsteknik, både nybörjarkurser, grundkurser och fördjupningskurser. Eldrimner erbjuder även den längre specialkursen *Starta eget mathantverksföretag* och en yrkeshögskoleutbildning. Både de kortare kurserna och specialkurserna, som YH-utbildningen och starta eget-kursen, riktar sig till redan etablerade mathantverkare eller till individer som vill lära sig mer om mathantverket för att starta ett eget företag. Därutöver erbjuder Eldrimner även kurser i entreprenörskap.

Vi bedömer att Eldrimners kurser *Produktionsteknik* och *Förädling* kompletterar andra aktörer. Kurser i entreprenörskap konkurrerar å andra sidan med andra aktörers kurser. Det finns fler andra aktörer som erbjuder kurser i entreprenörskap, exempelvis Hushållningssällskapet. Men det finns ingen annan aktör än Eldrimner som erbjuder starta eget-kurser i mathantverk.

Det finns en rad aktörer som erbjuder kurser inom olika områden, som utbildningar i charkuteri, ost och bageri. Dessa kurser arrangeras både av regionala aktörer, som Länsstyrelsen i Skåne och Länsstyrelsen i Kalmar, och av mindre privata företag. Det som skiljer Eldrimner från dessa aktörer är att Eldrimner har ett kontinuerligt utbud av kurser och utbildningar, medan andra företag och organisationer erbjuder kurser under en begränsad tid, till exempel inom ramen för ett projekt. Utbudet av kurser från dessa andra aktörer varierar därmed över tid. Vi bedömer därför att dessa utbildningar och Eldrimners kursutbud inom produktionsteknik kompletterar varandra, även om de i vissa fall riktar sig till samma målgrupp. Däremot finns det ingen aktör som har motsvarande kontinuerliga utbud av kurser inom mathantverk.

Det finns flera länsstyrelser som tillhandahåller kurser inom produktutveckling och förädling till småskaliga livsmedelsproducenter. Länsstyrelsen i Skånes län upphandlar kurser inom livsmedelshygien, egenkontroll, förpackning, kommunikation och marknadsföring. De har även erbjudit vissa kurser i bageri. Länsstyrelsen i Kalmars län upphandlar kurser i produktutveckling inom till exempel charkuteri, där fokus delvis ligger på förädling och produktutveckling. I princip all kursverksamhet som tillhandahålls av andra länsstyrelser och som Ramboll har varit i kontakt med upphandlas när företag har sagt att de har ett behov av en sådan kurs. I flera fall samverkade flera länsstyrelser i upphandlingen av kurserna.

Våra intervjuer pekar särskilt på en skillnad mellan dessa kurser och de kurser som Eldrimner erbjuder. De kurser länsstyrelserna erbjuder riktar sig alltid mot redan befintliga företag, där länsstyrelsernas mål är att skapa arbetstillfällen och tillväxt i regionen enligt de mål som formulerats i livsmedelsstrategin och landsbygdsprogrammet. De riktas alltså inte till privatpersoner som skulle kunna starta ett företag. Eldrimner har däremot ingen statistik över hur många av de som går deras kurser som är privatpersoner som planerar starta mathantverksföretag. Men helt klart riktar sig Eldrimners kurser även till dessa personer, vilket alltså länsstyrelsernas kurser *inte* gör.

Det finns även flera mindre privata aktörer som erbjuder kurser i matproduktion, och som precis som Eldrimner riktar sig till mathantverkare. Exempel på sådana aktörer är Saltå kvarn och Jürss Mejeri. Men de erbjuder inte kurser med samma kontinuitet som Eldrimner. Det finns även flera företag som primärt riktar sig till privatpersoner, till exempel Medborgarskolan och Studieförbundet vuxenskolan, och flera gårdsmejerier.

5.1.3 Eldrimners certifiering är ett komplement till andra certifieringar

Det finns flera stora och etablerade företag som arbetar med certifiering av livsmedel, till exempel *KRAV* och *Svenskt Sigill*. Men dessa certifieringar har en annan karaktär än Eldrimners, och Eldrimners certifiering kompletterar i viss utsträckning dessa andra certifieringar. För att ett företag ska få sälja sina produkter i dagligvaruhandeln är det till exempel ett krav att företaget är certifierat via Svenskt Sigill. Företrädare för Svenskt Sigill och KRAV menar att det kan vara en fördel att ett företag blivit certifierat via Eldrimner innan de kommer till Svenskt Sigill. Detta då de redan har kunskap om till exempel livsmedelshygien. KRAV:s certifiering handlar enbart om att råvaran ska vara ekologiskt producerad.

En annan aktör är *Livsmedelsakademien*, som driver konceptet *Smaka på Skåne*. Det är ett varumärke för högkvalitativ skånsk mat och dryck. Produkter och livsmedel som skyltas med Smaka på Skåne ska vara tillverkade av ett litet eller medelstort företag i Skåne på huvudsakligen skånska råvaror, med en hantverksmässig framställning, utan onödiga tillsatser. Skillnaden mot Eldrimner är att Livsmedelsakademins fokus är på lokal tillverkning i Skåne, medan Eldrimners certifiering är nationell.

6. ELDRIMNER KAN STÄRKA SIN EFFEKTIVITET

I det här kapitlet redogör vi för vår bedömning för hur väl Eldrimner uppfyller målen i förhållande till de medel de disponerar. I kapitel 4 gör vi bedömningen att Eldrimner uppfyller de fyra verksamhetsmålen, samt bidrar till att uppfylla målen i livsmedelsstrategin och det landsbygdspolitiska målet. Eldrimners disponerade medel har varit cirka 25–30 miljoner kronor per år under perioden 2015–2019.

Vi har bedömt huruvida Eldrimners uppfyller sina mål väl i förhållande till de medel de disponerar, det vill säga Eldrimner kostnadseffektivitet. Vi har bedömt detta utifrån följande fråga om förhållandet mellan medel och de resultat Eldrimner uppnått:²⁸

- Är Eldrimners resultat rimligt med tanke på de medel Eldrimner förfogar över, baserat på antal personer och verksamheter som Eldrimner nått?
- Kan Eldrimner uppnå samma resultat med mindre resurser?
- Kan Eldrimner uppnå bättre resultat med samma resurser?

Vi bedömer sammantaget att Eldrimners resultat är rimligt med tanke på de medel Eldrimner förfogar över, men att det är sannolikt att Eldrimner skulle kunna uppnå samma resultat med mindre resurser.

6.1 Vi bedömer att Eldrimners resultat överlag är rimligt med tanke på satsade medel ...

Ramboll bedömer att det saknas förutsättningar för att göra en ändamålsenlig bedömning av huruvida Eldrimners måluppfyllelse är rimlig med tanke på de medel de tilldelas. För att göra en bättre bedömning av Eldrimners kostnadseffektivitet skulle vi behöva göra en jämförelse med andra satsningar av liknande karaktär, eller att myndigheten hade resultatindikatorer för sin verksamhet.

Med även om vi saknar förutsättningar för att göra en ändamålsenlig bedömning av Eldrimners kostnadseffektivitet, så menar vi att det finns indikationer som pekar på att Eldrimners resultat är rimligt med tanke på de medel de tilldelas. Eldrimner når generellt de mål de själva satt upp för exempelvis antalet kurser och besökare vid särskilda satsningar. Målgruppen säger också både i intervjuer och enligt kvantitativa undersökningar²⁹ att Eldrimners aktiviteter bidrar till att utveckla och bevara kunskapen om mathantverk, samt skapar värde för deras egna verksamheter.

Eldrimner uppskattar att det finns cirka 2 000 mathantverksföretag i Sverige, och att Eldrimner på olika sätt når ut till ca 90 procent av dessa. Vi har inte kunnat bekräfta varken det totala antalet mathantverksföretag³⁰ eller om Eldrimner verkligen når 90 procent av dessa. Men

²⁸ Frågorna är inspirerade av OECD: s DAC (se exempelvis OECD, n.d. Value for Money and International Development: Deconstructing Some Myths to Promote More Constructive Discussion, Consultation Draft).

²⁹ När mathantverkare tillfrågades i en enkät i november 2019 framkommer att den absoluta majoriteten att Eldrimner hjälper till att utveckla och bevara kunskapen om mathantverk (87 procent). Även på andra frågor kopplat till Eldrimners måluppfyllelse menar den absoluta majoriteten av svarande mathantverkare att Eldrimner skapar värde och når syftena.

³⁰ Mathantverksföretag utgör ingen särskild företagsgrupp och särskiljs inte i Statistiska centralbyråns företagsdatabas, vilket gör uppskattningar av antalet företag svårt.

Eldrimner når varje år minst cirka 1 600 mathantverksföretag genom sin webbplats mathantverk.se³¹, och cirka 1 600 personer via övriga aktiviteter, som kursverksamhet och mathantverksdagar. Med tanke på att många av hantverksföretagen är enpersons företag menar vi att Eldrimner når tillräckligt många med tanke på de medel de förfogar över. Vi grundar vår bedömning på att Eldrimner genom sina många aktiviteter når ut brett till målgruppen mathantverkare.

6.2 ... men Eldrimner skulle kunna uppnå samma resultat med mindre resurser

Det finns faktorer som talar för att Eldrimner hade kunnat uppnå samma resultat med mindre resurser. Det finns områden där Eldrimner har lagt ned resurser men där resultatet varit begränsat. Det gäller framför allt mindre satsningar, som certifiering, arbetet med att ta fram handböcker och företagsrådgivningen. Men det gäller även delar av kursverksamheten, som trots att den hela tiden anpassas skulle gå att göra än mer kostnadseffektiv och relevant i förhållande till uppdraget. För närvarande är det till exempel bara entreprenörskurserna och delar av starta eget utbildningen som hålls på distans. Här finns det utrymme för Eldrimner skulle kunna hålla fler kurser som i sin helhet eller i delar inte kräver praktisk inlärning på distans.

Det är möjligt att efterfrågan på Eldrimners kurser hade varit lika stor om kursavgiften inte subventionerats lika mycket. Men det är svårt att bedöma eftersom det inte har genomförts någon fullständig analys av mathantverkarens betalningsvilja.

I Eldrimners enkät från oktober 2019 svarar 8 av 10 mathantverkare som deltagit vid Eldrimners utbildning att deras deltagande på kursen gav värde för pengarna. I kursutvärderingarna svarade nästan samtliga (96 procent 2018 och 94 procent 2019) att de bedömde priset för kursen som rimligt. Resultatet från enkäten om kursdeltagarnas uppfattning av priset på kurser ska tolkas i ljuset av att avgifterna för kurserna är subventionerade till drygt 70 procent av staten. Med tanke på att en klar majoritet tycker att kostnaderna för kurserna är rimliga bedömer vi det möjligt att kursdeltagare skulle uppfatta att kurserna var värdefulla även om statens stöd till kursverksamheten minskade, det vill säga att deltagaravgiften ökade. Detta stöds av att det finns andra aktörer som tar ut något högre kursavgifter för liknande kurser.

För att ge en uppfattning om priserna för kurserna ger vi här några exempel på vad mathantverksföretagare får betala för att gå en kurs hos Eldrimner:

- Starta eget mathantverksföretag, det som tidigare kallades nybörjarkurs: 10 000 kronor plus moms. Kursen omfattar 60 timmar på distans plus tre veckor på Eldrimner.
- Nybörjarkurs i ystning: 1200 kr per dag plus moms
- Grönsaker – inspiration till produktutveckling: 1200 kr per dag plus moms
- Nybörjarkurs i styckning: 1000 kr per dag plus moms
- Fördjupningskurs i mjölkvalitet och egna mjölkanalyser: 1200 kr per dag plus moms.

Vår undersökning visar att liknande kurser kostar något mer hos andra aktörer. Men det finns också exempel på kurser som liknar vissa av Eldrimners och som kostar något mindre.

³¹ På mathantverk.se finns en karta som illustrerar hur företagen är spridda över landet.

Exempelvis har Bröd & Kvarn surdegskurser som kostar 1400 kr per dag plus moms för två halvdagar. Roslagens Jakt & vilt har en slakt- och styckkurs som kostar 1584 kr per dag plus moms. Jürss mejeri erbjuder en grundutbildning i hantverksmässig ystning som kostar 1600 kr per dag plus moms. Dessa kostar alltså något mer än Eldrimners kurser. Företaget Surtantens syrade erbjuder kurser i mjölksyrning från 680 kr per dag plus moms, vilket är billigare än Eldrimner. Denna variation visar på att det eventuellt finns utrymme för Eldrimner att höja avgiften för sina kurser. Men vilka kurser och i vilket omfattning är svårare att uttala sig om.

Eldrimner har sett över kursavgifterna, och höjde till exempel 2017 priset för nybörjarkursen med 33 procent. Det höjda priset fick ingen direkt påverkan på antalet deltagare på kursen. Vi bedömer att detta tyder på att det finns en betalningsvilja hos mathantverkare. Men vi har inte tillräckligt med kunskap om kursdeltagarnas betalningsvilja för att bedöma i vilken utsträckning det går att minska statsstödet och ändå bibehålla samma antal kursdeltagare. För detta krävs det en mer utförlig marknadsanalys där kursdeltagarnas priskänslighet och aktörernas utbud analyseras.

6.3 Eldrimner hade inte kunnat nå ett bättre resultat med samma resurser

Ramboll bedömer att Eldrimner *inte* hade kunnat uppnå ett bättre resultat med samma resurser. Med denna bedömning menar vi att Eldrimner på ett ändamålsenligt sätt anpassat verksamheten till efterfrågan på aktiviteterna. Vår bedömning grundar sig i resonemanget att den största delen av Eldrimners verksamhet, kursverksamheten, uppvisar goda resultat med nöjda mathantverkare, samtidigt som kurserna i hög utsträckning fyllts av deltagare. Det finns inga tecken på att efterfrågan på kurserna är högre än vad Eldrimner kunnat tillgodose. Men det är möjligt att med det hade gått att uppnå bättre resultat med samma resurser med hjälp av bättre kostnadsuppföljning.

Den ekonomiska redovisning vi fått ta del av gör Eldrimner när projekt är avslutade, snarare än aktiviteter. Projekten är av olika längd, och redovisningen är anpassad för Eldrimners återsrapportering till Jordbruksverket. Vår bedömning av det ekonomiska underlag vi har tagit del av gör det svårt att identifiera om och i vilka delar det skulle gå att effektivisera verksamheten och därmed sänka kostnaderna. Samtidigt analyserar Eldrimner själv på övergripande nivå vilka aktiviteter som de kan effektivisera. Eldrimners bedömning bygger på deras erfarenhet av marknaden och den information de hämtar in från sin målgrupp. Eldrimner har till exempel anpassat sitt utbud av kurser och utbildningar utifrån det som efterfrågas. Men vi bedömer att det finns potential att ta fram bättre underlag för ekonomistyrning av verksamheten.

Även Eldrimner bedömer att de skulle vilja göra mer, men att de upplever att resurserna är begränsade. De vill till exempel arbeta mer nationellt, och har för närvarande sökt projektmedel för att kunna ha en mathantverksrepresentant i varje region. Den representanten skulle ha i uppgift att samla in kunskap från mathantverkare i regionen, men skulle också ha som uppgift att attrahera nya mathantverkare genom att visa på vilka möjligheter som finns.

7. DET STATLIGA ENGAGEMANGET I ELDRIMNER KAN AVGRÄNSAS OCH FORTSATT NÅ SYFTENA

Utöver att utvärdera i vilken utsträckning Eldrimner uppfyller verksamhetens mål så har Ramboll också fått i uppdrag att utvärdera om det nuvarande uppdraget Eldrimner har av staten är mest ändamålsenligt för att nå målen, eller om det finns andra sätt att styra verksamheten som skulle göra att verksamheten på ett bättre sätt når statens mål. Vi bedömer att staten kan ändra sin styrning av Eldrimner på ett sätt så Eldrimner fortsätter nå sina och statens mål att bevara och utveckla kunskapen om mathantverket. En sådan avgränsning av Eldrimners verksamhet skulle innebära att Eldrimner fokuserar på de delar där de har en unik ställning i förhållande till andra aktörer på marknaden. Vi föreslår därför följande:

- Eldrimners verksamhet bör fokusera på kursverksamhet inom framför allt produktionsteknik och på spridningsaktiviteter som syftar till att göra mathantverket känt, exempelvis mathantverksdagar och SM i mathantverk.
- Att staten gör Eldrimners målgrupp tydligare genom att ställa krav på att deltagare bedriver ett företag eller befinner sig i processen att starta företag.
- Att Eldrimner ser över möjligheterna att deltagare får bekosta en större del av kursavgiften själva.
- Att Eldrimner upphör eller minskar sina aktiviteter när det gäller företagsstöd. Det gäller exempelvis entreprenörskurser, rådgivning, och lobbying gentemot beslutsfattare.

Vi har även analyserat två andra sätt att avgränsa verksamheten. Det ena är att Eldrimners verksamhet får ett uppdrag med fokus på att bevara mathantverket men utan att bedriva någon kursverksamhet, och det andra är att Eldrimners uppdrag breddas till att inte enbart handla om mathantverk utan även livsmedelsförädling. Men vi bedömer att dessa två alternativ inte skulle gynna målen att bevara och utveckla mathantverk. I följande kapitel presenterar vi vårt förslag till avgränsning av Eldrimners verksamhet samt analyserar andra möjliga former för avgränsningar.

7.1 Eldrimners verksamhet bör fokuseras på områden där de har en särställning

Vi föreslår att det statliga stödet ändras till att bara gälla den del av Eldrimners nuvarande verksamhet som ger mest effekt, och där Eldrimner har en särställning i förhållande till andra aktörer på marknaden. Vår utvärdering visar att de delar av Eldrimners verksamhet som har störst betydelse för att bevara och utveckla mathantverket är kursverksamheten, framför allt kurserna i produktionsteknik, samt spridningsaktiviteter som syftar till att göra mathantverket känt, som mathantverksdagar och SM i mathantverk. De delar som har mindre effekt, och där det finns andra aktörer som bedriver ett minst lika gott arbete, är Eldrimners certifiering och det företagsutvecklade arbetet. Regeringen kan därför genom att förändra Eldrimners uppdrag förtydliga vilka uppgifter Eldrimner bör utföra och vilka delar marknaden sköter bättre.

För att utveckla och bevara kunskaper om mathantverk bedömer vi att det är centralt att Eldrimner fortsätter bedriva kurser och utbildningar inom produktionsteknik. Det gör det möjligt för mathantverkare att höja sin kompetens inom olika förädlingsmetoder och produktionstekniker. I förlängningen bidrar det till att mathantverket bevaras och utvecklas i deras företag.

Vårt förslag till att avgränsa Eldrimners verksamhet skulle sannolikt få konsekvenser för Eldrimners möjlighet att bidra till den sammanhållna landsbygdspolitiken, där fokus ligger på att skapa förutsättningar för företagande på landsbygden. Samtidigt har Eldrimners verksamhet liten effekt på detta mål i dagsläget. Det finns också en eventuell risk att Eldrimners kompetens inom andra ansvarsområden utarmas om regeringen på detta sätt renodlar Eldrimners uppdrag. Men denna renodling skulle vara ett relativt litet ingrepp i verksamheten, och vi ser ingen risk att Eldrimners huvudsakliga uppdrag att bevara och utveckla kunskapen om mathantverket skulle påverkas negativt.

7.1.1 Staten bör inte uppdra åt Eldrimner att arbeta med certifiering och företagsutveckling

Vi bedömer att det huvudsakligen är två delar av Eldrimners verksamhet som ger liten effekt, och där det finns andra aktörer som gör ett minst lika bra arbete som Eldrimner. Det vore därmed naturligt att staten inte ger Eldrimner uppdrag att engagera sig inom dessa områden, utan låter marknaden hantera det. Dessa delar är Eldrimners certifiering och Eldrimners företagsutvecklade arbete. Relativt få både mathantverkare och konsumenter känner till Eldrimners certifiering, samtidigt som det finns kända certifieringar som delvis fyller samma syfte, även om de inte är direkt kopplade till mathantverk. Det som vi bedömer är Eldrimners företagsutvecklande arbete är deras kurser i entreprenörskap och företagsrådgivning, arbetet med att undanröja regulatoriska hinder för småskaliga livsmedelsföretag, arbetet med att ta fram handböcker om till exempel råvaror, förädlingsprocesser och arbetet med att ta fram branschriktlinjer. Även om Eldrimner kan fylla en viktig roll i det arbetet så finns det andra aktörer på marknaden som bedriver företagsutvecklande arbete utan att staten finansierar detta, till exempel Hushållningssällskapet.

7.1.2 Eldrimner bör se över om det är möjligt att minska subventioneringen av kurserna

Eldrimner bedömer att det är nödvändigt att subventionera kursverksamheten för att nå målet att bevara och sprida kunskapen om mathantverk. I dag är den sammantagna kursverksamheten subventionerad till ca 70 procent med medel från landsbygdsprogrammet. Det innebär att kursdeltagarna betalar i snitt cirka 30 procent av kursavgiften.³² I Eldrimners enkät från oktober 2019 uppger 8 av 10 mathantverkare som deltagit vid Eldrimners utbildning att deltagandet på kursen gav värde för pengarna. I kursutvärderingarna svarade nästan samtliga (96 procent 2018 och 94 procent 2019) att de bedömde priset för kursen som rimligt.

I och med att nästan inga deltagare upplever priserna som för höga är det möjligt att deltagarna i kurserna skulle vara villiga att betala mer än de gör i dag. Teoretiskt sett är sannolikt betalningsviljan högst för de kurser som efterfrågas mest. Vi föreslår därför att Eldrimner ser över möjligheterna att minska subventionerna för att skapa en mer kostnadseffektiv verksamhet. Om Eldrimner minskade subventionerna av kurserna skulle det på sikt öka sannolikheten att andra aktörer på marknaden utvecklar en kursverksamhet i mathantverk som liknar Eldrimners, eftersom de då skulle konkurrera med Eldrimner på mer lika villkor. Men i dagsläget finns inte några aktörer på marknaden som direkt konkurrerar med Eldrimners kurser i produktionsteknik.

Samtidigt bedömer vi att mathantverksföretag inte är en kapitalstark målgrupp. Företaget har ofta bara en anställd, som dessutom inte sällan även har en annan sysselsättning. Om priset höjs finns en risk att de väljer att inte gå kurserna, vilket skulle kunna resultera i att mathantverket

³² Men subventionsgraden varierar mellan kurser.

inte bevaras och utvecklas i samma utsträckning som i dag. Vi bedömer därför att det är rimligt att Eldrimner subventionerar kurserna till en viss grad.

Vi tycker däremot inte att staten bör subventionera kurser för privatpersoner i allmänhet som är intresserade av att lära sig mer om mathantverket. Samtidigt bedömer vi att Eldrimner bör fortsätta rikta sina insatser till privatpersoner som håller på att starta eget företag.

7.2 Det finns även andra förslag till avgränsningar

Nedan redogör vi för två alternativa förslag till hur staten kan avgränsa Eldrimners verksamhet.

7.2.1 Renodla uppdraget till att bevara mathantverk men utan kursverksamhet

En annan avgränsning skulle vara att renodla Eldrimners verksamhet till att enbart handla om att arbeta med kunskaps- och informationsspridande aktiviteter och inte bedriva någon kursverksamhet.

Vi bedömer att Eldrimner även utan kursverksamheten skulle kunna nå sina egna verksamhetsmål och bidra till att nå målen inom livsmedelsstrategin och den sammanhållna landsbygdspolitiken. Men det beror huvudsakligen på att målen är vagt formulerade och att det inte finns några normer uppsatta för hur mycket Eldrimner ska bidra med för att nå målen. Vi bedömer inte att detta alternativ är det mest fördelaktiga eftersom vi ser en risk att det skulle urholka Eldrimners verksamhet och att verksamhetens värde för mathantverkare blir obefintligt.

Även om ingen annan aktör har den unika kompetensen inom produktionsteknik som Eldrimner har så finns det andra aktörer som tillhandahåller kurser i livsmedelsförädling. En fördel med att avgränsa Eldrimners verksamhet till att enbart handla om att arbeta med kunskaps-spridande aktiviteter är att risken att Eldrimner konkurrerar med andra kursarrangörer försvinner. Samtidigt finns den här konkurrensrisken framför allt inom den företagsutvecklande delen, som kurser i entreprenörskap och företagsrådgivning.

Våra intervjuer pekar på att både mathantverkare och branschorganisationer efterfrågar Eldrimners kompetens inom produktionsteknik. Om Eldrimner la ner kursverksamheten så skulle mathantverkare fortfarande kunna ta del av Eldrimners informationsspridande aktiviteter som mathantverksdagar och SM i mathantverk, men samtidigt är kombinationen av teoretisk kunskap och praktik betydelsefullt för att mathantverket ska kunna spridas och utvecklas. Därför skulle en avveckling av kursverksamheten i sin tur även riskera att minska Eldrimners utbyte med näringen, eftersom många mathantverksföretag upplever att de har ett utbyte och att detta kan inspirera dem att utveckla sina företag. Om Eldrimner enbart ska arbeta med att samla in kunskap kan de per definition inte förmedla och sprida vidare kunskapen.

7.2.2 Bredda Eldrimners verksamhet till att inte bara handla om mathantverk utan även livsmedelsförädling

En möjlig avgränsning av Eldrimners verksamhet är att utöka den till att inte bara handla om mathantverk, utan till exempel även förädling av livsmedel i stort. Fördelen med att ändra inriktningen på det sättet skulle vara att Eldrimner då skulle nå fler småskaliga livsmedelsförädlare.

Vi bedömer att det finns flera nackdelar med att ändra målet med Eldrimners verksamhet på det här sättet. Den främsta nackdelen är att det skulle öka konkurrensen mellan Eldrimner och andra

aktörer på marknaden, vilket skulle förstärka den problematik som redan finns i dag när det gäller kursverksamheten. Det finns även en risk att begreppet mathantverk urholkas, så att begreppet mathantverk kan komma att innefatta all småskalig livsmedelsförädling. Då blir det till exempel möjligt att även inkludera produkter som inte är svenska i begreppet mathantverk, vilket gör att hållbarhetsaspekten i begreppet minskar. Det skulle i sin tur kunna få konsekvenser för mathantverksföretagens exklusiva produkter och för måltidsturismen.

8. ANDRA ORGANISATORISKA LÖSNINGAR INTE BÄTTRE

Ramboll har också i uppdrag att utvärdera om Eldrimners nuvarande organisering är ändamålsenlig för att nå målen i Eldrimners uppdrag att utveckla och bevara kunskapen om mathantverk, eller om det finns mer ändamålsenliga sätt att organisera verksamheten.

Ramboll föreslår att Eldrimner ligger kvar som en enhet vid Länsstyrelsens i Jämtlands län. Placeringen vid länsstyrelsen är ändamålsenlig för att uppnå målen med verksamheten. Eldrimner har med sin nuvarande organisatoriska hemvist, förutsättningar att uppfylla sina verksamhetsmål samt att sprida, utveckla och bevara mathantverket i hela landet. Regeringen har också tillräckliga förutsättningar att styra och finansiera Eldrimners verksamhet när Eldrimner ligger som en enhet vid Länsstyrelsens i Jämtlands län. Men regeringen behöver utnyttja sina verktyg för att styra Länsstyrelsen i Jämtland, och inte ha en särskild lösning för Eldrimner. Detta är fullt möjligt inom ramen för Eldrimners nuvarande organisatoriska hemvist.

Vi har även analyserat alternativa sätt för staten att nå de mål som Eldrimner i dag har. Men vi bedömer att inga andra organisatoriska lösningar skapar bättre förutsättningar för att nå dessa mål. Sammantaget överväger nackdelarna med andra organisatoriska alternativ de möjliga fördelarna. Den främsta nackdelen med att flytta verksamheten är att det är ovisst om staten skulle kunna säkerställa att målen nås. Alternativen skulle dessutom kosta mer, särskilt till en början. Vi bedömer att alla andra alternativ skulle göra att statens möjligheter att styra och se till att nå målen att sprida, styra och utveckla svenskt mathantverk antingen blir desamma eller försämrade.

8.1 Eldrimners organisatoriska hemvist är ändamålsenlig för att utveckla och bevara kunskapen om mathantverk

Ramboll bedömer att Eldrimners organisatoriska hemvist på Länsstyrelsen i Jämtlands län är ändamålsenlig för att nå målen med uppdraget om att utveckla och bevara kunskapen om mathantverk. Vår bedömning följer av att vi ser att Eldrimner i hög utsträckning når sina mål och bidrar till att nå regeringens mål med både livsmedelsstrategin och landsbygdspolitiken. Eldrimners aktiviteter är utformande för att både bidra till att utveckla metoder och kunskap inom mathantverk och för mathantverksföretag, och till att bevara teoretisk och praktisk kompetens om mathantverk.

Eldrimner har som fristående enhet vid Länsstyrelsen i Jämtland organiserat sin verksamhet runt mathantverket, snarare än efter befintliga strukturer i en myndighet. Länsstyrelsen i Jämtland och Eldrimner upplever båda att arrangemanget fungerar bra. Mathantverkare i hela landet upplever att Eldrimners verksamhet är relevant och verkar för att bevara och utveckla mathantverket. Att Eldrimner tillhör länsstyrelsen och har lokaler i Ås har stor betydelse för utvecklingen av mathantverk i regionen. Samtidigt når Eldrimner mathantverkare i hela landet.

8.1.1 Men staten behöver använda den formella styrkedjan bättre

Den ansvariga tjänstemannen på Näringsdepartementet säger i en intervju att Eldrimner inte bör kommunicera direkt med departementet. Våra intervjuer visar också att det ibland har uppstått missförstånd som visar på att Eldrimner och Länsstyrelsen i Jämtland inte alltid är synkade med varandra. Näringsdepartementet planerar att förtydliga att det är länsstyrelsen som ska företräda

Eldrimner i dialogen med departementet. Ramboll bedömer att regeringen bör använda de verktyg den har för att formellt styra Länsstyrelsen i Jämtland och därigenom Eldrimner, och inte ha en särskild lösning för Eldrimner. För att länsstyrelsen ska kunna sköta dialogen kring Eldrimner måste länsstyrelsen ha mer insyn i verksamheten än vad de har i dag. Vi bedömer även att det skulle få andra positiva effekter om länsstyrelsen är mer aktiv när det gäller Eldrimner. De kan då till exempel stå bakom äskanden av medel till departementet. På så sätt blir länsstyrelsen ett kontrollorgan som följer upp och bedömer om Eldrimners verksamhet behöver mer medel.

8.2 Det finns vissa utmaningar med den nuvarande finansieringslösningen

Personer vi intervjuat tycker att Eldrimners finansieringslösning med offentliga medel i kombination med en ekonomisk verksamhet som finansieras med projektmedel är problematiskt. Det skapar två utmaningar att en stor del av verksamhetens finansierarna med projektmedel.

- Att Eldrimner är beroende av projektmedel medför en administrativ börda både för länsstyrelsen och Eldrimner.
- Det är i dag nödvändigt att Eldrimner beviljas projektmedel från landsbygdsprogrammet i konkurrens med andra aktörer för att genomföra regeringsuppdraget.

Utmaningarna är en konsekvens av finansieringslösningen och är oberoende vilken organisatorisk hemvist Eldrimner har.

Att Eldrimner är beroende av projektmedel medför en administrativ börda både för länsstyrelsen och för Eldrimner

Eldrimner menar att det tar tid att söka och administrera projektmedel. Det är tid som Eldrimner annars hade kunnat lägga på kärnverksamheten. Även Länsstyrelsen i Jämtlands län har i en intervju sagt att projektmedlen medför en administrativ börda även för dem, genom att Eldrimner använt sig av länsstyrelsens räntekontokredit³³ när det uppstår "glapp" mellan projektperioder. Samtidigt kan möjligheten att utnyttja räntekontokrediterna ha en positiv inverkan för Eldrimners möjlighet att uppnå målen i regeringsuppdraget genom att de kan fortsätta sin verksamhet under tider när de inte har projektmedel. Vi bedömer att denna utmaning beror på att kursverksamheten är finansierad via projektmedel och att den skulle finnas kvar även om Eldrimner hade en annan organisatorisk hemvist, om finansieringslösningen fortsätter vara densamma.

Eldrimner är beroende av projektmedel från landsbygdsprogrammet för att genomföra sitt uppdrag

Länsstyrelsen i Jämtland och Eldrimner har gjort bedömningen att kursverksamheten inte kan finansieras med anslag eftersom detta skulle utgöra otillåtet statsstöd.³⁴ Samtidigt är kursverksamheten avgörande för att Eldrimner ska nå målen i regeringsuppdraget. Alltså är

³³ Räntekontokredit är kredit knuten till räntekontot som en statlig myndighet inom vissa ramar får använda för att finansiera rörelsekapital. räntebelagt konto med kredit i Riksgäldskontoret som en statlig myndighet har tillgång till för de medel som myndigheten disponerar i den egna verksamheten, dvs. inkomster från förvaltningsanslag, avgifter, bidrag m.m.

³⁴ Detta framkommer bl.a. av Eldrimners äskande av medel för perioden 2020–2023 (*Budgettext Eldrimners långsiktiga finansiering – Budgetunderlag 2020–2023*). Enligt intervju med Näringsdepartementet har departementet inte behövt ta ställning till frågan eftersom projektverksamheten finansieras via Jordbruksverket.

Eldrimner beroende av projektmedel för att ändamålsenligt genomföra sitt regeringsuppdrag. För att kunna söka medel för kursverksamheten har Eldrimner organiserat sin ekonomiska verksamhet som ett projekt, som löpande söker – och beviljas – projektmedel från Jordbruksverket. För detta tillämpar Jordbruksverket undantag som finns i reglerna för statsstöd. Om Jordbruksverket inte skulle bevilja medel till Eldrimner skulle Eldrimner sakna förutsättningar att genomföra sitt uppdrag ändamålsenligt. Vi bedömer därför att det finns en risk att staten utlyser projektmedel för att de ska passa Eldrimners verksamhet. Ett tecken på att regeringen gör detta är att regeringen i samband med regeringsuppdraget beslutade att avsätta särskilda resurser inom landsbygdsprogrammet för kompetensutveckling och informationsinsatser för nationella insatser inom traditionellt småskaligt mathantverk.³⁵ Eldrimner beviljades samtliga medel som ingick i den utlysningen, medan samtliga övriga ansökningar fick avslag.³⁶ Regeringen påpekar också att de avsatt särskilda medel inom området som bakgrund till Statskontorets uppdrag att utvärdera Eldrimner. Om utlysningarna utformas för att passa Eldrimners verksamhet riskerar det att snedvrider konkurrensen gentemot andra aktörer inom EU som också vill få medel från landsbygdsprogrammet.

Det är juridiskt möjligt att även finansiera kursverksamheten med anslag

Experter inom statsstöd vi intervjuat säger att det är juridiskt möjligt att finansiera projektverksamheten via anslag genom att tillämpa de undantagsregler som finns när det gäller statsstöd av mindre betydelse (*de minimisregler*).³⁷ Det är också möjligt att gå utanför undantagsreglerna genom att regeringen ber EU-kommissionen om godkännande om ett särskilt stöd. Om regeringen vill hantera den nuvarande finansieringslösningens utmaningar är det alltså ur ett juridiskt perspektiv möjligt att samla det statliga engagemanget till en enhetlig finansieringskanal och finansiera den ekonomiska verksamheten, till exempel kursverksamheten, med anslag. Men detta skulle kräva reformutrymme i regeringens budget, vilket är något som regeringen i så fall behöver ta ställning till.

8.3 Det finns inget som talar för att en annan organisering av det statliga engagemanget har bättre möjlighet att nå målen

Ramboll bedömer att det inte finns några andra alternativa sätt att organisera Eldrimners verksamhet som kan nå målen med den på ett mer ändamålsenligt sätt. Andra organiseringsförslag har för- och nackdelar av både mindre och större betydelse. Men vi bedömer att de endera inte påverkar verksamhetens möjligheter att nå målen eller försämrar verksamhetens möjligheter att nå målen. En möjlig fördel med att flytta Eldrimner från länsstyrelsen är att det skulle vara ett steg i att renodla länsstyrelsens uppdrag. En annan fördel skulle vara att Länsstyrelsen i Jämtlands räntekontokredit inte skulle belastas under de perioder Eldrimner inte har någon projektfinansiering eller när de inte får några projektmedel. Men utifrån vad som krävs för att uppnå syftena med verksamheten ser Ramboll inga fördelar med att flytta verksamheten. Vi har inte identifierat andra alternativ som skulle kunna stärka möjligheterna att ändamålsenligt finansiera verksamheten. Vi ser också att andra alternativ inverkar negativt på regeringens förutsättningar för att styra verksamheten.

³⁵ Regeringen, N2018/00163/HL.

³⁶ Uppgifter enligt mail från Jordbruksverket, 2019-12-10.

³⁷ Det skulle också vara möjligt att regeringen ber EU-kommissionen om godkännande.

8.4 Det finns flera alternativa sätt att organisera verksamheten

Vi har utrett olika alternativ för staten att nå målen om att bevara och utveckla mathantverket i Sverige. I detta avsnitt analyserar vi för- och nackdelar med fem alternativa sätt att organisera Eldrimners verksamhet. Vi har analyserat huvudmannskapet, regeringens möjligheter att styra verksamheten, finansiering inklusive juridiska aspekter samt verksamhetens förutsättningar för att uppfylla målen (tabell 5).

Tabell 5 För- och nackdelar med alternativ för organisering av Eldrimner

Alternativ till organisering av Eldrimner	Fördelar	Nackdelar
Nuvarande organisering hos Länsstyrelsen i Jämtland kvarstår	Bidrar till hög måluppfyllelse God nationell spridning Möjlighet att belasta räntekontokrediten	Inte förenligt med länsstyrelsens huvudsakliga uppdrag Nuvarande styrning från regeringen är inte optimal
Eldrimner blir en del av en annan statlig myndighet eller bilda en ny myndighet	Goda förutsättningar till måluppfyllelse och nationell spridning på längre sikt Steg i att renodla länsstyrelsens uppdrag Goda möjligheter för regeringen att styra verksamheten Möjlighet att belasta räntekontokrediten	Kan påverka myndighetens kärnuppdrag Högre kostnader på kort sikt Unik kompetens riskerar att förloras Riskerar konkurrera ut lokala initiativ Att bilda en ny myndighet är inte förenligt med regeringens nuvarande politik
Hela eller delar av Eldrimners verksamhet upphandlas	Verksamhetens konkurrensutsätts Steg i att renodla länsstyrelsens uppdrag	Måluppfyllelsen riskerar att påverkas negativt Risk att kunskapen om mathantverk försvinner
Eldrimner blir ett privaträttsligt bolag med viss statlig finansiering	Goda förutsättningar för måluppfyllelse Reglering i aktiebolagslagen mer flexibel Besöksnäringen skulle påverkas positivt om verksamheten blir en del av Visit Sweden	Inte förenligt med regeringens politik Begränsade möjligheter för regeringen att styra verksamheten Ombildning kräver likvida medel Begränsningar för statens möjligheter att skjuta till medel om övriga aktieägare inte deltar på lika villkor
Verksamheten omvandlas till en branschägd förening	Verksamheten utformas utifrån branschens behov	Organiseringen är beroende av medlemmarnas engagemang

8.4.1 Alternativ ett: Nuvarande organisering kvarstår – Rambolls rekommendation

Ramboll bedömer att Eldrimner bör fortsätta vara en enhet vid länsstyrelsen i Jämtlands län. Den nuvarande organisatoriska hemvisten skapar förutsättningar för Eldrimner att nå regeringens mål. Den främsta fördelen med att fortsätta med nuvarande organisering är att verksamheten i fungerar mycket väl, och det finns strukturer som bidrar till att Eldrimner i hög utsträckning uppfyller sina mål. Ett argument som talar för att flytta verksamheten från Länsstyrelsens i Jämtlands län är regeringens ambition om att renodla länsstyrelsernas uppdrag. Samtidigt upplever varken Länsstyrelsen i Jämtland eller Eldrimner några egentliga problem med detta.

Fördel: Nuvarande organisering bidrar till hög måluppfyllelse

Den främsta fördelen med att behålla den befintliga organiseringen är att Eldrimner är en fungerande verksamhet som har uppbyggda strukturer, arbetsätt, kompetens och i stor utsträckning når sina mål. Genom att ha kvar Eldrimner som en enhet på Länsstyrelsen i Jämtlands län bedömer Ramboll att det finns goda förutsättningar för att verksamheten ska fortsätta nå de mål som regeringen har satt upp.

Fördel: Eldrimner verkar i hela landet

Det är inte ovanligt att en länsstyrelse får nationella uppdrag. Samtidigt säger några länsstyrelser och mathantverksföretag vi intervjuat att den nationella spridningen begränsas av att verksamhetens utgångspunkt är de resurser som finns i Jämtland. De säger bland annat att mindre mathantverksföretag inte har möjlighet att åka till Ås för att delta i kurserna. Det har även framgått i intervjuerna att de känt till att Eldrimner påbörjat distanskurser.

Eldrimners arrangerar kurser i olika delar av landet. Men kurstillfällena i Ås står för en betydande del av kursverksamheten. År 2018 hölls 45 procent av kurserna i Jämtland, medan 55 procent var fördelade i resten av landet. Men enligt deltagarstatistiken pekar på att kursdeltagarna kommer från hela landet, och det är vanligt att deltagare från andra delar av landet än Jämtland också deltar vid kurser i Ås. Eldrimner anordnar även mathantverksdagar och SM i mathantverk i hela landet för att nå fler mathantverksföretag, och dessa anordnar Eldrimner på olika orter i landet. Därutöver har Eldrimner inom ramen för sin befintliga organisatoriska hemvist etablerat både en styrgrupp och flera branschråd med representanter från hela landet. Sammantaget bedömer vi att Eldrimners aktiviteter verkat för att aktörer i hela Sverige aktivt kan utbyta kunskap och erfarenheter.

Fördel: Att Eldrimner tillhör Länsstyrelsen skapar förutsättningar att fortsätta verksamheten när Eldrimner inte får några projektmedel

En fördel med att Eldrimner är placerat hos en större myndighet, som Länsstyrelsen i Jämtlands län, är att när Jordbruksverket dröjer med att betala ut projektfinansieringen kan länsstyrelsen använda räntekontokrediterna för att finansiera utbildningsverksamheten. Det gör att verksamheten kan fortsätta. Samtidigt säger Länsstyrelsen att detta är utmanande att hantera.

Nackdel: Eldrimners verksamhet är inte förenlig med länsstyrelsens huvudsakliga uppdrag

Av våra intervjuer framkommer viss kritik mot att Eldrimner är placerad hos en länsstyrelse. Det handlar dels om att verksamheten inte är förenlig med länsstyrelsens övergripande uppdrag, som tillsyn och ärendehandläggning, dels att verksamheten inte bör drivas i myndighetsform, eftersom det är en ekonomisk verksamhet³⁸ på en konkurrensutsatt marknad.

Ett annat argument för att flytta verksamheten är Riksrevisionens uppmaning om att renodla länsstyrelsernas uppgifter. Samtidigt menar vissa intervjupersoner att Eldrimners uppdrag till sin karaktär visst passar in i länsstyrelsens verksamhet, eftersom länsstyrelserna ska arbeta med landsbygdsutveckling, kulturmiljö, regional utveckling och hållbarhet. Det finns flera exempel på

³⁸ "Begreppet ekonomisk verksamhet ska tolkas mycket brett och omfattar varje organisation – oavsett juridisk form, ägande eller finansiering – som med eller utan vinstsyfte köper eller säljer varor eller tjänster på en eller flera marknader" (Reglerna finns i artiklarna 107-109 i EUF-fördraget (Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt)).

ekonomisk verksamhet som drivs i myndighetsregi, och då oftast genom uppdragsverksamhet. Exempel på andra myndigheter som har ekonomisk verksamhet är Skogsstyrelsen, som inventerar och besiktigar skog, och Försäkringskassan, som erbjuder andra myndigheter tjänster inom exempelvis it-drift. Det finns inga juridiska eller finansiella hinder för att Eldrimner ska bedriva sin nuvarande ekonomiska verksamhet inom en länsstyrelse. Av Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt framgår att staten eller kommunala organ kan bedriva ekonomisk verksamhet.³⁹

Nackdel: Eldrimners verksamhet styrs framför allt av regeringen och i begränsad utsträckning av Länsstyrelsen i Jämtlands län

Vi bedömer att Eldrimner i dag har en relativt svag och otydlig styrning, både från regeringen och från Länsstyrelsen i Jämtland. Formellt är Länsstyrelsen i Jämtlands län huvudman för Eldrimner. Länsstyrelsen i Jämtlands län säger att Eldrimner kontrolleras genom internrevisionen, precis som andra enheter på myndigheten. Men även om internrevisionen kontrollerar verksamheten visar analysen att enheten i relativt hög utsträckning agerar som en fristående enhet. Detta syns bland annat i att Eldrimner har en egen återrapportering av regeringsuppdraget och projekten. Eldrimner har även en dialog med Regeringskansliet, bland annat när det gäller att ansöka om medel.

I Riksrevisionens granskning av regeringens styrning av länsstyrelserna kritiserar Riksrevisionen styrningen för att den är otydlig.⁴⁰ Vi menar att den nuvarande styrningen av Eldrimner är ett bra exempel på just detta.

Men samtidigt finns det inga juridiska hinder för att regeringen tydligare styr Eldrimner mot målen inom ramen för den befintliga organisationsformen. Det är inom ramen för denna möjligt att formalisera och förtydliga styrningen, genom till exempel instruktioner och regleringsbrev till Länsstyrelsen i Jämtland. Att fortsätta styra Eldrimner genom regeringsuppdrag gör det förvisso möjligt för regeringen att ha en mer flexibel styrning av Eldrimner. Men ur ett förvaltningspolitiskt perspektiv riskerar det att skapa en otydlig styrning genom kortsiktiga beslut och att det blir otydligt vem som egentligen ansvarar för verksamheten. Vi anser därför att styrningen av Eldrimner bör formaliseras.

8.4.2 Alternativ två: Eldrimner blir en del av en annan statlig myndighet eller att bilda en ny myndighet

Andra alternativ är att bilda en ny myndighet som har i uppdrag att vara ett nationellt resurscentrum för mathantverk eller att flytta Eldrimners verksamhet till en annan myndighet. Alternativen har vissa fördelar, som bland annat handlar om att det finns fortsatt goda möjligheter att nå verksamhetens mål. Men vi bedömer att nackdelarna är fler. Av dessa två alternativ bedömer vi att det mest fördelaktiga vore att flytta Eldrimner till en befintlig myndighet, eftersom det är mest kostnadseffektivt.

Alternativet att flytta Eldrimners verksamhet till en annan myndighet kan genomföras på olika sätt. När vi intervjuat sakkunniga inom statlig styrning har de föreslagit att Eldrimner skulle kunna bedriva sin verksamhet inom Jordbruksverket, Riksantikvarieämbetet, delas mellan flera

³⁹ Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget), artiklarna 107–109

⁴⁰ Riksrevisionen. 2019. *Riksrevisionens rapport om regeringens styrning av länsstyrelserna*

länsstyrelser eller tillhöra en högskola eller ett universitet. Men vi bedömer att det inte finns någon annan myndighet där Eldrimner skulle vara särskilt lämpad att vara placerad. Det skulle däremot vara nödvändigt om regeringen bedömer att det är en framkomlig väg att Eldrimner blir en del av en annan myndighet.

Fördel: Goda förutsättningar både för att nå målen på längre sikt och att nå nationell spridning

Eldrimner som en ny myndighet eller som del av en befintlig myndighet skapar goda förutsättningar för verksamheten att nå sina mål. Men det tar tid att formalisera ett nytt huvudmannaskap med nya strukturer och processer, vilket kan påverka verksamhetens möjligheter att nå sina mål på kort sikt. I vilken utsträckning Eldrimner i detta fall skulle ha förutsättningar att nå de mål verksamheten har i dag kommer också bero på den nya myndighetens uppdrag. Om Eldrimner till exempel blir en enhet på Riksantikvarieämbetet är det troligt att det kulturarvsrelaterade arbetet får större fokus.

Om huvudmannaskapet för Eldrimner skulle fördelas mellan tre olika länsstyrelser skulle verksamhetens nationella spridning kunna bli bättre. Men redan i dag finns goda förutsättningar för Eldrimners verksamhet att ha nationell spridning. Samtidigt finns det många andra lokala aktörer och initiativ som arbetar med småskaliga livsmedelsföretag, och det finns en risk att Eldrimner vid en delning skulle förlora synergier mellan branscher och mellan olika kompetenser.

Fördel: Ett steg i att renodla länsstyrelsernas uppdrag

Att flytta Eldrimners verksamhet till en befintlig myndighet eller bilda ny myndighet skulle vara ett steg i att renodla länsstyrelsens uppdrag och verksamhet.

Fördel: Eldrimner som ny myndighet stärker regeringens förutsättningar till en mer formell styrning

Om Eldrimner placeras vid en annan myndighet skulle regeringen ha samma möjligheter att styra verksamheten som i dag. Men om Eldrimner däremot skulle bli en egen myndighet skulle det kunna öka förutsättningar för en långsiktig och hållbar verksamhet. En vanlig anledning till att regeringen väljer att bilda en ny myndighet är just för att skapa långsiktighet och kontinuitet när det gäller statens arbete med en fråga. Exempel på myndigheter som bildats av detta skäl är Jämställdhetsmyndigheten och Myndigheten för digital förvaltning. Vi bedömer att en mer formaliserad styrning med tydligare styrsignaler skulle påverka Eldrimners möjligheter att bedriva en långsiktig och hållbar verksamhet positivt.

Nackdel: Kan påverka myndighetens kärnuppdrag

Det kommer fortsätta finnas finansiella utmaningar oavsett om Eldrimner fortsätter att organisatoriskt tillhöra Länsstyrelsen i Jämtlands län eller bildar en ny myndighet. Om inget annat förändras kommer verksamheten fortsätta finansieras med anslag och projektmedel från Jordbruksverket. Eftersom det vanligtvis uppstår "glapp" mellan projektperioder skulle även den nya myndigheten behöva en buffert för att kunna finansiera verksamheten under dessa glapp. Det betyder att även den nya myndigheten kan behöva använda sin räntekontokredit för att finansiera Eldrimner. Idag finns strukturer som gör det möjligt för Länsstyrelsen i Jämtland att i perioder belasta sin räntekontokredit för att finansiera Eldrimner. Det är inte givet att dessa strukturer finns hos en annan myndighet. Det finns därför risk att Eldrimners verksamhet kan påverka den nya myndighetens kärnuppdrag. Om regeringen beslutar att Eldrimner ska tillhöra en

annan myndighet är det viktigt att säkerställa att finansieringen fungerar för att undvika att myndighetens övriga kärnuppdrag påverkas.

Nackdel: Att flytta Eldrimner innebär högre kostnader och unik kompetens kan förloras

Att bilda en ny myndighet eller flytta verksamheten till en befintlig myndighet skulle inte vara kostnadseffektivt. Resurser krävs för att uppbygga nya strukturer, processer och arbetssätt. Eldrimner skulle kunna utnyttja befintliga strukturer hos en annan myndighet, men det skulle krävas både tid och resurser för att anpassa Eldrimners verksamhet till den befintliga myndighetens strukturer. Det finns även en risk att Eldrimner skulle förlora expertis och kompetens inom mathantverket om verksamheten flyttade till en annan myndighet. Detta gäller särskilt om verksamheten flyttar från Ås i Jämtland eftersom det finns en risk att Eldrimners personal inte flyttar med. I förlängningen riskerar även de nätverk med experter Eldrimner har att gå förlorade. Av våra intervjuer framgår att det engagemang och den kunskap som Eldrimners personal har är en viktig framgångsfaktor för verksamheten. Samtidigt skulle kompetensen kunna byggas upp på sikt.

Nackdel: Signal från regeringen om att mathantverk är ett statligt åtagande riskerar att konkurrera ut lokala initiativ

En ny myndighet som är ett nationellt resurscentrum för mathantverk skulle vara en tydlig signal till verksamheten och övriga aktörer att staten ska vara involverade och subventionera bevarandet och utvecklingen av mathantverk. Detta kan förvisso innebära fördelar för Eldrimner, som till exempel en långsiktig planering. Samtidigt kan det innebära utmaningar för andra aktörer på marknaden. Det finns en risk att andra aktörer och lokala initiativ då skulle få svårare att konkurrera med Eldrimner, som skulle få en ännu starkare ställning på en marknad.

Nackdel: Att bilda en ny myndighet är inte förenligt med nuvarande politik

Att bilda en ny myndighet är inte i linje med regeringens politik. Den generella trenden i regeringens styrning sedan 2000-talet varit att minska antalet myndigheter.⁴¹ De exempel som finns på nya myndigheter har varit i politiskt prioriterade områden, som digitalisering och jämställdhet. Vår bedömning är det saknas politiska signaler om att mathantverk är en tillräckligt prioriterad fråga för att regeringen ska bilda en ny myndighet.

8.4.3 Alternativ tre: Eldrimner upphandlar delar av verksamheten

Det är möjligt för Eldrimner – och Länsstyrelsen i Jämtland – att upphandla delar av verksamheten, exempelvis kursverksamheten. Det skulle möjligen skapa förutsättningar för andra aktörer att agera på samma marknad. Att Eldrimner skulle upphandla hela sin utbildningsverksamhet liknar delvis hur det fungerar i dag. Skillnaden är att Eldrimner i dag använder både egen personal och upphandlade kursledare. För att nå bättre nationell spridning direktupphandlar Eldrimner företag som kan tillhandahålla mathantverkskurser på andra orter. Det är också vanligt att länsstyrelser upphandlar kursverksamhet som finansieras genom landsbygdsprogrammet.

Fördel: Verksamheten konkurransutsätts

⁴¹ Statskontoret, 2019, Fakta om statsförvaltningen, <http://www.statskontoret.se/var-verksamhet/forvaltningspolitikens-utveckling/arlige-uppfoljningar/>

Om regeringen ger en myndighet i uppdrag att upphandla en aktör som i sin tur får i uppdrag att bevara och utveckla mathantverket så kommer Eldrimner som nationellt resurscentrum för mathantverk att konkurransutsättas. En fördel med det är att andra aktörer har möjlighet att konkurrera med Eldrimner och att den aktör som är bäst lämpad får uppdraget.

Nackdel: Måluppfyllelsen kan påverkas negativt

Vi bedömer att det finns en risk att verksamheten på kort sikt kan komma att i mindre utsträckning än i dag nå sina mål om Eldrimner upphandlar delar av verksamheten, till exempel kursverksamheten. I dag upphandlar Eldrimner relativt stora delar av kursverksamheten, men en stor del av kurserna utförs även av Eldrimners personal. Om Eldrimner skulle upphandla hela kursverksamheten skulle de inte ha möjlighet att utnyttja kompetensen hos sin befintliga personal, utan istället skulle de behöva upphandla all kompetens för kursverksamheten. Det är möjligt att personalen skulle starta ett eget företag som Eldrimner kan upphandla, men det är osäkert om det skulle ske.

Vi bedömer att kompetensen att erbjuda kursverksamhet med samma kvalitet inte finns på marknaden i dag. Det är möjligt att marknaden succesivt skulle anpassa sig och så småningom kunna erbjuda det. Men det finns en risk att det tar tid, och därmed är det möjligt att Eldrimner inte skulle kunna bedriva kursverksamheten i den omfattning de gör i dag, åtminstone inte under en övergångsperiod.

Nackdel: Risk att kunskapen om mathantverk försvinner

Även om det är vanligt att länsstyrelser upphandlar kursverksamheter så skiljer sig Eldrimners uppdrag från andra länsstyrelser uppdrag. Kurser som andra länsstyrelser tillhandahåller ska bidra till att uppnå målen för livsmedelsstrategin och landsbygdspolitiken, och inte till att bevara och utveckla kunskapen om mathantverk. Det som skiljer Eldrimner från andra länsstyrelser är därför att expertkompetensen inom mathantverk är nödvändig. Risken med att upphandla utbildningsverksamheten är därför att Eldrimner behöver byta ut expertkompetensen inom mathantverk mot upphandlingskompetens. Ett alternativ är att Eldrimner kompletterar den befintliga kunskapen om mathantverk med kunskapen om upphandling, men det alternativet skulle kräva ytterligare resurser.

8.4.4 Alternativ fyra: Eldrimner blir ett privaträttsligt organ med viss statlig finansiering

Alternativet att bilda ett privaträttsligt organ kan utformas på två sätt. Antingen kan verksamheten organiseras i ett nytt bolag, eller så kan den ingå i ett befintligt bolag. Bolaget skulle kunna vara helägt av staten eller exempelvis ägas till hälften av staten och till hälften av branschorganisationer, ungefär som Visit Sweden. Vi bedömer att nackdelarna överväger fördelarna i detta alternativ. Det som särskilt talar emot alternativet är att staten numera undviker att bilda nya privaträttsliga bolag. Det är också en komplicerad process, även om det är fullt möjligt. En annan nackdel är att statsstödsreglerna gör det besvärligt för staten att äga bolag tillsammans med privata aktörer.

Fördel: Ett bolag skapar goda förutsättningar för verksamheten att nå sina mål

Hur verksamhetens möjligheter att nå sina mål skulle påverkas genom att staten bildar ett nytt privaträttsligt bolag eller låter verksamheten ingå i ett befintligt sådant beror på hur uppdraget skulle formuleras. Det är precis som om staten istället skulle välja att bilda en ny myndighet.

Verksamheten skulle kunna nå sina mål väl på sikt, när formerna för den nya verksamheten har etablerats.

Fördel: Verksamheten skulle regleras i den mer flexibla aktiebolagslagen

I Ekonomistyrningsverkets skrift *Att verka genom andra* skriver verket att statsmakterna har fastställt att myndigheter ska vara den huvudsakliga formen för staten att organisera sin verksamhet.⁴² Men det finns skäl för att i vissa fall bedriva statlig verksamhet i privaträttsliga former. Ekonomistyrningsverket beskriver i skriften att om en verksamhet är konkurrensutsatt, och staten inte har ett särskilt stort behov av insyn och offentlighet, så bör staten överväga att organisera verksamheten i aktiebolagsformen.

Fördelen med att välja att bedriva en verksamhet i aktiebolagsform är enligt regeringen att den är reglerad i aktiebolagslagen. Aktiebolagslagen är mer flexibel jämfört med förvaltningslagen och myndighetsförordningen. Detta eftersom det inte finns samma begränsningar för vilken typ verksamhet ett aktiebolag får bedriva, och syftet behöver inte vara att verksamheten ska ge vinst. Det finns samtidigt regler när det gäller beslutsformer, ansvarsfördelning, insyn och kontroll. Det innebär vanligtvis ett långsiktigt ekonomiskt åtagande för staten att bilda ett aktiebolag. Med tanke på att Eldrimner bedriver ekonomisk verksamhet som inte riktigt är förenlig med en myndighets uppgifter så passar bolagsformen bra.

Fördel: Kan påverka besöksnäringen positivt om de ingår i Visit Sweden

Om Eldrimner skulle ingå i ett befintligt bolag som Visit Sweden så skulle kopplingen till besöksnäringen möjligtvis kunna förstärkas. Visit Sweden ägs i dag till hälften av svenska staten och till hälften av besöksnäringen.⁴³ Visit Sweden har i uppdrag att marknadsföra Sverige som destination och som varumärke, så att fler turister väljer att resa till Sverige. Bolaget arbetar inte specifikt med särskilda näringar, som till exempel småskalig livsmedelsproduktion eller mathantverk, men arbetar med besöksnäring och turism, något som är relevant för Eldrimners verksamhet.

Nackdel: Att bilda ett privaträttsligt bolag är inte i linje med regeringens politik och begränsar regeringens möjligheter att styra verksamheten

Medarbetare vid Näringsdepartementet som arbetar med statliga bolag som vi intervjuat säger att det är en komplicerad process att starta nya bolag, och att regeringen gärna undviker det. I dag bildar staten sällan nya bolag. Alternativet att bilda ett bolag skulle även innebära att regeringen får sämre möjligheter att styra verksamheten, eftersom regeringen inte skulle ha samma inflytande.

Nackdel: Ombildning kräver likvida medel

Eldrimners verksamhet är relativt liten i omfattning, och en ombildning kräver likvida medel. Men det finns mindre statliga bolag som liknar Eldrimners verksamhet, även om de startade för längesedan. AB Göta kanalbolag är ett statligt bolag som bildades 1810. Bolaget har i dag 23 heltidsanställda och omsätter ca 47 miljoner kronor. Bolagets uppdrag är att bevara och återställa

⁴² *Att verka genom andra – kartläggning av organ med statligt åtagande*, ESV, 2008.

⁴³ Men i budgetpropositionen för 2020 föreslås regeringen köpa ut de privata ägarna, bl.a. pga statsstödsregler. Se Regeringen, Förslag till statens budget för 2020, Prop. 2019/20:1 Utgiftsområde 24.

Göta kanal som kulturhistoriskt byggnadsverk och att skapa förutsättningar för turism. Även om bolaget har en del kommersiella intäkter räcker det inte för att bevara byggnadsverket, vilket gör att bolagets museala uppdrag även finansieras via anslag.

Nackdel: Statens möjligheter att skjuta till medel är begränsade om övriga aktieägare inte deltar på lika villkor

EU:s statsstödsregler begränsar statens möjligheter att skjuta till medel till ett delägt bolag om övriga aktieägare inte deltar på lika villkor. Av detta skäl föreslår budgetpropositionen för 2020 att regeringen köper ut de privata ägarna från Visit Sweden.

8.4.5 Alternativ fem: Eldrimner blir en branschägd förening

En annan möjlighet att organisera Eldrimners verksamhet är att Eldrimner ägs helt eller delvis av en branschorganisation där staten har ett visst inflytande. En branschorganisation skulle kunna bestå av en grupp mathantverkare eller av delar av besöksnäringen. Fördelen med en branschägd förening utan statligt åtagande är att verksamheten inte skulle påverka de offentliga finanserna. Men det skulle också innebära att verksamhetens framtid skulle vara osäker om staten helt slutade finansiera den. Alternativet att Eldrimner ägs av branschen men där staten delvis finansierar verksamheten skulle skapa bättre förutsättningar för verksamheten att överleva. Men vi bedömer att båda alternativen skulle innebära en risk att verksamheten inte överlever, eftersom mathantverkare inte är en kapitalstark grupp som sannolikt inte skulle ha möjligheter att finansiera verksamheten.

Fördel: Verksamheten utformas utifrån branschens behov

Om Eldrimner helt skulle ägas av branschen skulle Eldrimner ägas gemensamt av medlemmarna, det vill säga mathantverkare som ansluter sig till föreningen. Ett argument som talar för att Eldrimner helt skulle ägas av branschen utan att staten är inblandad är att verksamheten då skulle utformas utifrån de behov som branschen har. I en sådan situation skulle mathantverkarna kunna finansiera den del som regeringen finansierar i dag. Utöver det skulle den övriga verksamheten kunna finansieras genom medel från landsbygdsprogrammet och genom kursavgifter. Om branschföreningen delvis skulle finansieras genom staten skulle den del som branschen finansierar minska.

Nackdel: Detta sätt att organisera är beroende av medlemmarnas engagemang

Hur väl Eldrimners verksamhet skulle nå regeringens mål som en branschägd förening skulle vara beroende av medlemmarnas engagemang, och resurser. Vi tror det är tveksamt att en branschägd förening skulle kunna nå dessa mål. I dag är det en relativt stor andel av mathantverkarna som inte har mathantverket som enda sysselsättning. I den enkät som Eldrimner i oktober 2019 skickade ut till alla som var registrerade på mathantverk.se svarade drygt 20 procent av mathantverksföretagen att de hade 50 procent eller mindre av sin sysselsättning i företaget. Detta pekar på att de har begränsade möjligheter att finansiera och engagera sig i branschen.

9. VÅRA SLUTSATSER OCH FÖRSLAG

I detta kapitel sammanfattar vi våra slutsatser av utvärderingen av Eldrimner. Vi presenterar även vårt förslag till hur staten kan organisera Eldrimners verksamheten med olika grader av statligt engagemang.

9.1 Eldrimner uppfyller verksamhetsmålen och bidrar till att nå regeringens mål inom livsmedels- och landsbygdspolitiken

Eldrimner uppfyller de verksamhetsmål som regeringen beslutat och bidrar till att nå de övergripande målen inom livsmedelsstrategin och landsbygdspolitiken. Vi bedömer att Eldrimners aktiviteter kompletterar varandra och gemensamt bidrar till att nå målen om att bevara och utveckla mathantverket. Eldrimners kursverksamhet och andra aktiviteter, som SM i mathantverk och inspirationsdagar, bidrar till att utveckla mathantverket. Dessa aktiviteter bidrar också till att aktörer inom mathantverk i hela Sverige kan utbyta kunskap och erfarenheter med varandra och med Eldrimner. Detta framgår av de intervjuer vi gjort med företrädare från länsstyrelsen, personal hos Eldrimner och i branschorganisationer, samt i enkätsvar från mathantverkare som har deltagit i Eldrimners aktiviteter.

9.1.1 Eldrimners kursverksamhet är särskilt central för att uppfylla verksamhetens mål

Den mest centrala aktiviteten för att bevara och utveckla mathantverket är Eldrimners kursverksamhet, framför allt inom produktionsteknik. Genom kurserna förmedlar Eldrimner teknisk och praktisk kunskap om mathantverk, vilket medför att kunskapen kan förankras och användas i deltagarnas egna verksamheter. De kan också använda kunskapen för att starta en egen verksamhet där teknisk kunskap inom mathantverk är nödvändig. I förlängningen bidrar det till att mathantverket bevaras och utvecklas genom mathantverkarnas företagande. Både våra intervjuer och Eldrimners enkätundersökning pekar på att kursverksamheten är uppskattad. I enkäten säger mathantverkare att Eldrimners kurser bidrar till att de kan skapa bättre produkter, att kurserna ger ett värde för pengarna och att kurserna ger dem ny kunskap som positivt bidrar till att de kan starta eller utveckla mathantverksföretag.

9.1.2 Eldrimners arbete bidrar till att nå de övergripande målen inom livsmedelsstrategin och landsbygdspolitiken

Eldrimner bidrar också till att nå de övergripande målen regeringen satt upp inom livsmedelsstrategin och landsbygdspolitiken genom Eldrimners arbete med småskalig och hantverksmässig livsmedelstillverkning och måltidsturism. Verksamhetens fokus på svenska råvaror och korta livsmedelskedjor främjar även en hållbar livsmedelsproduktion. Eldrimner bidrar till livskraftigt företagande på landsbygden genom att genomföra aktiviteter som bidrar till att utveckla företag som är verksamma på landsbygden. Däremot har Eldrimner begränsade möjligheter att i en större omfattning bidra till att nå målen inom landsbygdspolitiken, eftersom Eldrimner arbetar med småskalig livsmedelsproduktion, vilket inte innebär några större volymer.

9.2 Eldrimners organisatoriska hemvist vid Länsstyrelsen i Jämtlands län är ändamålsenlig för att utveckla och bevara kunskapen om mathantverk

Ramboll bedömer att Eldrimners organisatoriska hemvist på Länsstyrelsen i Jämtlands län är ändamålsenlig för att nå målen att utveckla och bevara kunskapen om mathantverk. Vår bedömning grundar sig på att vi ser att Eldrimner i hög utsträckning når sina mål och att verksamheten bidrar till att nå målen i livsmedelsstrategin och landsbygdspolitiken. Eldrimners

aktiviteter är utformande för att både bidra till att utveckla metoder och kunskap inom mathantverk och för mathantverksföretag, och till att bevara teoretisk och praktisk kompetens om mathantverk. Mathantverkare i hela landet upplever Eldrimner som relevant och att Eldrimner verkar för att bevara och utveckla mathantverket. Att Eldrimner tillhör länsstyrelsen och har lokaler i Ås har stor betydelse för utvecklingen av mathantverk i regionen. Samtidigt når Eldrimner mathantverkare i hela landet.

Eldrimner har som fristående enhet vid Länsstyrelsen i Jämtland organiserat sin verksamhet runt mathantverket, snarare än efter befintliga strukturer i myndigheten. Länsstyrelsen i Jämtland och Eldrimner tycker båda att arrangemanget fungerar bra. Men regeringen tycker det är problematiskt att Eldrimner agerar som en fristående enhet. Vi bedömer att regeringens kan styra verksamheten bättre inom ramen för den befintliga organiseringen, utan att det får en negativ inverkan på verksamhetens möjligheter att nå sina mål.

9.2.1 Eldrimner har lokal förankring i Jämtland, men når ut till i hela landet

Eldrimner har i uppdrag att vara ett nationellt centrum för mathantverk, och ska samverka med berörda aktörer i hela Sverige. Vår utvärdering visar att Eldrimner har en lokal förankring i Ås i Jämtland, men att de genom sina aktiviteter når ut till mathantverkare och branschaktörer i hela landet. Eldrimner har också genom åren blivit allt bättre på att få en nationell spridning av sin verksamhet genom att arrangera fler kurser och aktiviteter som SM i mathantverk och mathantverksdagar i flera olika län. Samtidigt menar Eldrimner att det finns ett värde i att flera av kurserna hålls i Ås, eftersom det där finns anpassade lokaler och maskiner. Ramboll bedömer att det är viktigt att Eldrimner kontinuerligt arbetar med att säkerställa att deras aktiviteter har en god nationell spridning och att de marknadsför sina nya distanskurser för att öka kännedomen om att det går att ta del av kursverksamheten även utanför Ås.

9.2.2 Regeringen bör formalisera styrningen av Eldrimner

Även om den nuvarande organiseringen bidrar till att nå syftena med verksamheten bedömer vi att regeringens styrning av Eldrimner inte är ändamålsenlig. Styrningen och dialogen mellan regeringen och Eldrimner bör ske via Länsstyrelsen i Jämtlands län. I dag händer det att Eldrimner kommunicerar direkt med Regeringskansliet, vilket de inte bör göra, utan all kommunikation bör gå via länsstyrelsen. Om regeringen ändrar sin styrning på detta sätt skapar det förutsättningar för en mer transparent styrning. Det ställer även krav på att Länsstyrelsen i Jämtland har mer insyn i Eldrimners verksamhet, till exempel när länsstyrelsen återskär till regeringen och när länsstyrelsen äskar medel.

9.2.3 Regeringen behöver ta ställning till Eldrimners finansieringslösning

Eldrimner finansieras till stora delar med projektmedel. Det medför vissa utmaningar för Eldrimner och för Länsstyrelsen i Jämtlands län, bland annat i form av en ökad administrativ belastning. Men dessa utmaningar beror inte på organiseringsformen, utan på finansieringsmodellen som sådan. Det är möjligt att komma runt den administrativa bördan och beroendet av anpassade utlysningar från landsbygdsprogrammet genom att regeringen i större utsträckning finansierar verksamheten med anslag. Det är juridiskt möjligt att finansiera projektverksamheten via anslag genom att tillämpa de undantagsregler som finns om statsstöd

av mindre betydelse (*de minimisregler*).⁴⁴ Detta förutsätter att det finns reformutrymme i regeringens budget, vilket därför är något regeringen behöver ta ställning till.

9.3 Det finns inget annat sätt att organisera Eldrimners verksamhet som kan uppnå större effekt för svenskt mathantverk

Om verksamheten flyttas till en annan myndighet, ett privaträttsligt bolag eller om verksamheten ombildas till en branschförening skulle det innebära lika eller sämre möjligheter för regeringen att nå ut med sin politik. Alternativet att upphandla delar av verksamheten skulle innebära en risk att verksamheten inte når målen i samma utsträckning, särskilt på kort sikt. Det beror på att vi bedömer att marknaden i dag inte kan tillgodose den kompetens som behöver upphandlas för kursverksamheten.

Att flytta verksamheten från länsstyrelsen till en annan myndighet skulle förvisso vara ett led i att renodla länsstyrelsens verksamhet, vilket är i linje med regeringens politik. Samtidigt flyttas då renodlingsproblematiken till en annan myndighet, eftersom det inte finns någon annan myndighet som är given som huvudman.

Vi bedömer att det skulle vara osäkert om verksamheten skulle överleva om den organiserades i en branschförening. Verksamheten skulle då vara beroende av medlemmarnas (mathantverkare) engagemang och kapital för att överleva. Det bedömer vi som är osäkert eftersom mathantverkare inte är en resursstark grupp.

Att ombilda verksamheten till ett privaträttsligt bolag är inte i linje med regeringens politik och kräver likvida medel, vilket vi bedömer inte finns att tillgå i dagsläget. Det finns därmed inget annat sätt att organisera Eldrimners verksamhet som kan uppnå större effekt för svenskt mathantverk.

9.4 Statens ekonomiska engagemang till Eldrimner kan minska utan Eldrimners möjligheter att nå målen påverkas negativt

Regeringen ställer krav på att Eldrimners verksamhet ska bidra till att nå flera mål. Dels ska verksamheten bidra till att nå sina egna mål, dels ska verksamheten bidra till att nå övergripande mål inom livsmedelsstrategin och landsbygdpolitiken. Eldrimner lyckas nå samtliga mål. Även om målen är vagt formulerade ska verksamheten verka inom flera områden. Vi bedömer att Eldrimner skulle kunna nå målen även med mindre medel. Det beror på att det dels skulle vara möjligt att sänka ambitionsnivån och fortfarande nå målen, dels genom att det finns utrymme att fördela om medel till de områden som ger mest effekt. Vi föreslår att regeringen prioriterar om Eldrimners verksamhet på nedanstående sätt för att verksamheten ska bli mer ändamålsenlig.

9.4.1 Eldrimners arbete med certifiering och företagsstöd upphör eller minskar i omfattning

Vi bedömer att Eldrimners upphör med eller minskar omfattningen av sitt arbete med

- certifiering
- företagsstöd i form av exempelvis kurser i entreprenörskap och rådgivning

⁴⁴ Det skulle också vara möjligt att regeringen ber EU-kommissionen om godkännande.

- arbete med att undanröja organisatoriska hinder.

Eldrimner bör istället fokusera på det som de är bäst på i förhållande till andra aktörer, som kurser i produktionsteknik och spridningsaktiviteter som exempelvis SM i mathantverk och mathantverksdagar. Statens skulle därför kunna minska sitt ekonomiska stöd till Eldrimner utan att Eldrimners möjligheter att nå målen minskar.

9.4.2 Regeringen bör förtydliga sin styrning så att den fokuserar på verksamhetsmålen

Vi bedömer att regeringen bör fokusera sin styrning av verksamheten för att skapa mer effekt av de medel staten skjuter till. Fokus bör ligga på att Eldrimner ska nå sina verksamhetsmål – att bevara och utveckla mathantverket – och i mindre utsträckning på att arbeta för att nå de övergripande målen inom livsmedelsstrategin och landsbygdspolitiken. Även om Eldrimner fokuserar på att nå verksamhetsmålen kan det få positiva effekter på livsmedelsstrategin och landsbygdspolitiken, eftersom mathantverkarnas arbete med att utveckla och bevara mathantverket till exempel kan ha positiva effekter för en hållbar och livskraftig verksamhet.

9.4.3 Eldrimner bör få i uppdrag att analysera om de kan höja kursavgifterna

Eldrimner bör få i uppdrag att analysera mathantverkarnas betalningsvilja för att delta i Eldrimners kurser. Om kursdeltagarna själva skulle vara villiga att betala mer, så Eldrimner kan använda mindre av statens pengar till subventioner, skulle det bidra till en mer effektiv hushållning av statens resurser. Eldrimner *har* succesivt höjt kursavgifterna, men höjningarna har inte föregåtts av en gedigen analys. Vi bedömer att det finns anledning att analysera frågan mer djupgående för att undersöka om det är möjligt att minska statens subventionering av kursavgiften utan att det påverkar mathantverkarnas deltagande.

REFERENSER

Eldrimner, 2018. *Verksamhetsrapport till Jordbruksverket.*

Eldrimner, 2019. *Budgettext Eldrimners långsiktiga finansiering – Budgetunderlag 2020–23.*

Eldrimner. *Vad är mathantverk?*

ESV, 2008. *Att verka genom andra – kartläggning av organ med statligt åtagande.*

ESV, 2019. *Regleringsbrev för budgetåret 2019 avseende anslag 1:15 Konkurrenskraftig livsmedelssektor inom utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel.*

ESV, 2019. *EA-boken.*

EU-kommissionens förordning 1407/2013 om de minimis-stöd.

Statskontoret, 2019. *Statsförvaltningen i korthet.*

Regeringen, 2015. *Bidrag för ett nationellt centrum för mathantverk, N2015/1965/HL.*

Regeringen. 2018, *Regleringsbrev för budgetåret 2019 avseende anslag 1:15 Konkurrenskraftig livsmedelssektor inom utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel.*

Riksrevisionen, 2019. *Vanans makt – regeringens styrning av länsstyrelserna.*

BILAGA 1 INTERVJUPERSONER

Regeringskansliet

Kansliråd, Näringsdepartementet

Kansliråd, Näringsdepartementet

Departementssekreterare, Enheten för marknad och konkurrens, Näringsdepartementet

Biträdande enhetschef, Enheten för statlig förvaltning, Finansdepartementet

Eldrimner

Styrelseledamot

Styrelseledamot

Verksamhetsledare

Statistiker

Statistiker

Myndigheter

Expert inom statsstödsregler, Tillväxtverket

Tillväxtverket, livsmedelsstrategi

Tillväxtverket, livsmedelsstrategi

Enhetschef landsbygdsutveckling, Statens jordbruksverk

Bitr. enhetschef landsbygdsutveckling, Statens jordbruksverk

Länsråd, Länsstyrelsen i Jämtlands län

Verksamhetscontroller, Länsstyrelsen i Jämtlands län

Projektledare Landsbygdsavdelningen, Länsstyrelsen i Skånes län

Samordnare Livsmedel Landsbygdsavdelningen, Länsstyrelsen i Västra Götalands län

Samordnare utvecklingsenheten, Länsstyrelsen i Kalmar län

Handläggare enheten för landsbygdsutveckling, Länsstyrelsen i Stockholms län

Universitetslektor ekonomistyrning, Stockholms universitet

Professor, statlig styrning, Stockholms universitet

Docent företagsekonomi, Stockholms universitet

Övriga organisationer

Projektkoordinator, Region Jämtland Härjedalen

Programdirektör Svensk matturism, Visit Sweden

VD, Hushållningssällskapet

VD, Lokalproducerat i Väst

Näringspolitisk expert, Livsmedelsföretagen

Arbetsvillkor, livsmedel samt reglerna för märkningen, Svenskt Sigill

Marknads- och regelutvecklare Restaurang och storkök och småskalig livsmedelsförädling, KRAV

Branschansvarig Lokal mat och dryck, Lantbrukarnas riksförbund

Ägare. Frejas bageri

Ägare, Skärvångens Bymejeri AB

BILAGA 2 UTFALL OCH MÅL PROJEKTET GÖRA MATHANTVERKET KÄNT

Tabellen nedan visar Eldrimners aktivitetsmål för respektive aktivitet under projektet "göra mathantverket känt". Gröna rutor visar att målet är nått, gula visar att målet är delvis nått eller att ingen rapportering har gjorts, och röda visar att målet inte är nått.

Tabell 6: Projekt "Göra Mathantverket Känt" – mål och utfall 2016–2018

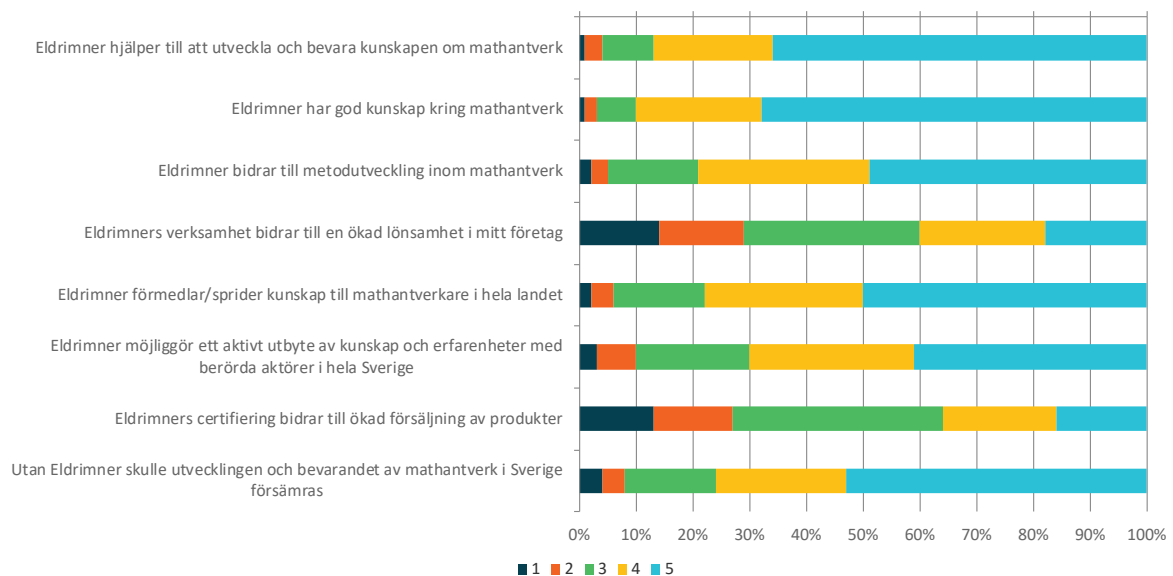
Aktivitet	Mål	Utfall våren -16	Utfall hösten -16	Utfall våren -17	Utfall hösten -17	Utfall våren -18	Utfall hösten -18
Prova På-dagar	<ul style="list-style-type: none"> Genomföra två Prova På-dagar under projektet, våren 2016 och våren 2018 60 personer ska delta vid varje Prova på-tillfälle Deltagare ska komma från hela landet 	Två prova på dagar hölls 53 personer deltog från Harads i norr till Kvidinge i söder	n/a	Två prova på dagar hölls 50 personer deltog. Inte tydligt om deltagare kom från hela landet.	n/a	n/a	n/a
SM i Mathantverk	<ul style="list-style-type: none"> Tre SM ska ha arrangerats inom projektperioden 	SM i Umeå. Omkring 400 tävlande från 140 företag.		SM i Åre. 500 deltagare från 182 företag, 45 olika klasser.		SM i Malmö. 451 deltagare från 187 företag, 49 olika klasser	
Searimner	<ul style="list-style-type: none"> Arrangeras två gånger under projektperioden, 2015 och 2017 350 deltagare: mathantverkare, föreläsare, politiker, jurymedlemmar, styrgrupp och personal Nå ut med Saerimners budskap till 8 000 genom tidningen Mathantverk, webb, Facebook och media 	n/a		Saerimner arrangerades hösten 2017 i Åre. Totalt arrangerades 36 diskussions- och inspirationsseminarier. 410 deltagare.		n/a	
Handböcker	<ul style="list-style-type: none"> Under 2015 uppdateras boken Bakverkstaden och ges ut Under 2016 ges en handbok i mejeri ut Under 2017 ges en handbok i charkuteri ut 	En sjukskrivning har försenat arbetet med mejeriboken. Boken Bakverkstan uppdaterades och utkom i nytryck 2016.		En sjukskrivning har försenat arbetet med mejeriboken. Charkuteriboken är under process.		Arbetet med handbok i mejeri har gått in i sitt slutskede. Handboken i charkuteri under process, men datum för tryck är inte satt.	
Förstärkt information och arbete i regionerna	<ul style="list-style-type: none"> Deltar i tre aktiviteter per år och län med början 2016. Några utvalda län per år bli fokuslän och i de länen arrangeras sex aktiviteter per år (exempelvis nybörjarkurser och mathantverksdagar) 	33% av länen hade tre eller fler aktiviteter. 19% av länen hade ingen aktivitet alls. Ett av de tre fokuslänen hade 6 aktiviteter.		38% av länen hade tre eller fler aktiviteter. 100% av länen hade någon form av aktivitet kopplat till Eldrimner. Två av fyra fokuslän hade sex aktiviteter eller fler.		43% av länen hade tre eller fler aktiviteter. 29% av länen hade ingen aktivitet förlagd där. Inget fokuslän hade sex aktiviteter	
Rådgivare "Från mathantverkare	<ul style="list-style-type: none"> Ett antal mathantverkare finns knutna till Eldrimners organisation som diplomerade rådgivare. 	Ingen specifik återrapportering i lägesrapporten. Eldrimner har nämnt att rådgivarna sällan rapporterar in den tid som läggs, utan utför arbetet gratis.					

till mathantverkare"	De diplomerade rådgivarna rapporterar därefter in till Eldrimner den tid som lagts ned i rådgivningsinsatsningen.			
Mathantverksdagar	<ul style="list-style-type: none"> Genomföra två "turnéer" under projektet Besöka samtliga län i Sverige Att ha 20-40 besökare på varje träff 	Två turnéer har gjorts och samtliga län har besökts, 19 län hade även två besök. Vid samtliga besök (utom ett) var antalet deltagare över 20.		n/a
Vägvisaren till Sveriges mathantverk	<ul style="list-style-type: none"> Antalet företag i vägvisaren ökar med 50 per år Appen ska marknadsföras genom deltagarföretagen. Två marknadsföringsinsatser per år ska göras, riktade mot konsument Appen underhålls och uppdateras regelbundet och följer den tekniska utvecklingen 	Inte tydligt hur många företag som har registrerat sig. Dock skriver Eldrimner att den mest heltäckande sammanställningen någonsin av mathantverksföretag har gjorts. Inte tydligt om två marknadsföringsinsatser gjorts. Appen fortsätter att utvecklas.	Hittills under projektperioden har nära 900 nya företag registrerat sig i appen. Marknadsföringsinsatser görs i samband med aktiviteter. En ny uppdaterad app lanserades under sommaren 2017.	Appen fortsätter att utvecklas och har fortsatt att marknadsföras på de aktiviteter som Eldrimner deltagit vid.

BILAGA 3 ENKÄTSVAR 2019

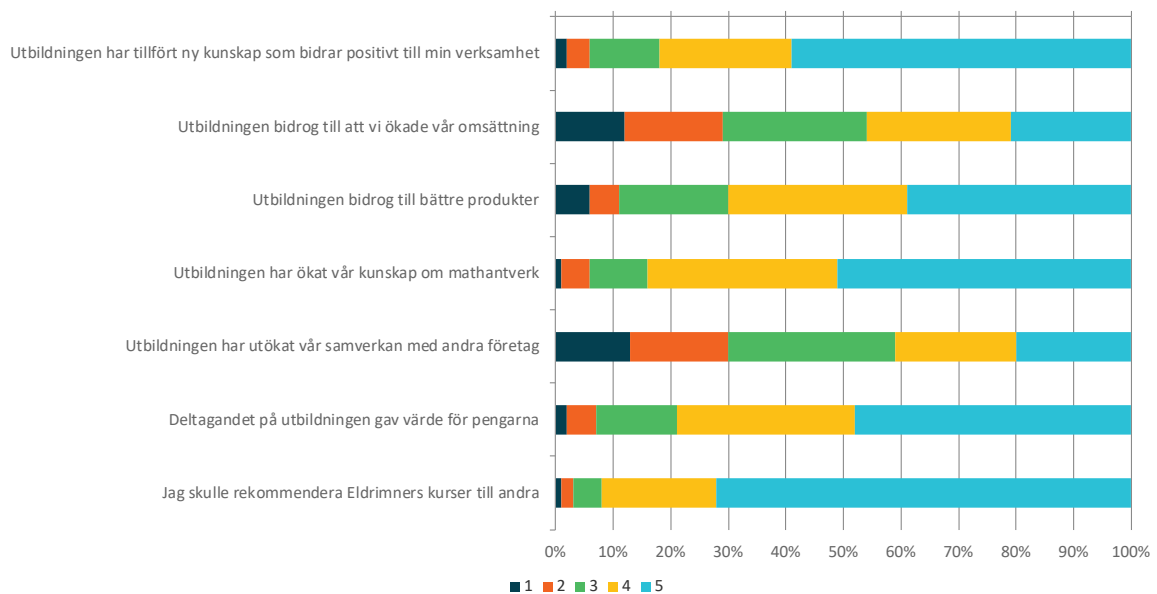
Figurerna nedan visar enkätsvaren till frågorna: Hur upplever företagen Eldrimner och hur bidrar Eldrimners utbildningar? 1 = stämmer inte bra, 5=stämmer mycket bra.

Figur 4 Enkät svar: Hur upplever företagen Eldrimner?

Antal svarande: 423 företag inom mathantverk

Figur 5 Enkät svar: Hur bidrar Eldrimners utbildningar?

Antal svarande: 423 företag inom mathantverk